

Finansal Kiralama Sözleşmesinin Hukuki Niteliğine Dair Tartışmalar*

Discussions on the Legal Nature of Financial Leasing Contract

Gökhan Günay¹

*Bu Makale 28-29 Ekim 2022 tarihlerinde gerçekleşen İslam Hukuku Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak herhangi bir yerde yayımlanmayan "Finansal İşlemlerin Hukuki Niteliğinin Tespiti ve Değerlendirilmesi Problemi (Finansal Kiralama Akdi Özelinde)" başlıklı tebliğin geliştirilerek makale formatına çevrilmiş halidir.

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Gökhan Günay (Arş. Gör.),
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam
Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: gunay0088@hotmail.com
ORCID: G.G. 0000-0002-0254-9502

Başvuru/Submitted: 14.12.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested:
13.02.2023
Son Revizyon/Last Revision Received:
06.04.2023
Kabul/Accepted: 23.05.2023
Online Yayın/Published Online: xx.xx.2023

Atıf/Citation: Günay, Gökhan. Finansal Kiralama Sözleşmesinin Hukuki Niteliğine Dair Tartışmalar. *İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of Islamic Review* 13/2, (Eylül 2023): 633-663.
<https://doi.org/10.26650/iuitd.2023.1219266>

ÖZ

Bu çalışmada öncelikli olarak İslam hukuku alanında finansal kiralamanın hukuki niteliğine ilişkin görüşlerin tespit edilerek karşılaştırmalı analizinin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca tespit edilen görüşlerin ve görüş farklılıklarının gerekçeleri üzerinde durulmuştur. Zira bir sözleşmenin hukuki niteliğinin tespiti, uygulanacak hükümlerin belirlenmesi açısından önemlidir. Daha bütüncül bir perspektifle konuyu ele alabilmek amacıyla tespit edilebildiği ölçüde finansal kiralamanın ortaya çıktığı günden bu yana farklı ülkelere ait hukuk düzenlerinde konuya ilişkin yaklaşımlara yer verilmiştir. İlgili sözleşmenin hukuki nitelenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında İslam hukuku alanında olduğu gibi diğer hukuk sistemlerinde de benzer problemlerle karşılaştığı görülmüştür. Finansal kiralama benzer akit türlerinden hareketle nitelenmeye çalışan yaklaşımın yanında yeni bir akit kabul edilmesini gerektirdiğini savunan iki farklı yaklaşım tespit edilmiştir. Hukuki nitelenmeye yönelik ileri sürülen görüşlerin şekillenmesinde finansal kiralamanın amacı, hedefi, fonksiyonu, akdin kuruluş ve sona erme biçimleri yanında sözleşmeye farklı perspektiflerden yaklaşılarak çeşitli unsurların ön plana çıkarılması gibi hususların etkili olduğu tespit edilmiştir. Son olarak finansal kiralama sözleşmesine uygulanacak hükümlerin belirlenmesi hususundaki yöntem problemi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kiralama, Leasing, İslam Hukuku, İslami Finans, İktisat, Hukuk

ABSTRACT

This study essentially aims to determine views on the legal nature of financial leasing in the field of Islamic law and to make a comparative analysis. In addition, the reasons for differences in the determined opinions are emphasized. Determination of the legality of a contract is significant in determining the provisions to be applied. In order to address the issue with a more holistic approach, views related to the legal regulations of different countries are included from the emergence of financial leasing. Similar problems have been encountered in other legal systems as well as in the field of Islamic law during the legal characterization and evaluation of a relevant contract. One approach tried to characterize financial leasing based on similar contract types, but two different approaches that see it as a new

contract have been identified. By approaching the contract from different perspectives, issues such as the purpose of financial leasing and its function, the establishment and termination forms of the contract, as well as various other factors are effective in shaping the opinions put forward for the legal characterization. Finally, method for determining the provisions to be applied to the financial leasing contract is emphasized.

Keywords: Financial Leasing, Leasing, Islamic Law, Islamic Finance, Economics, Law

EXTENDED ABSTRACT

There is no agreed upon definition for the different legal concepts related to a financial leasing contract. Financial leasing has always included different content and functions in its structure. Previously, it was not intended for financing in the current sense, but was used as a marketing technique to increase the sales between two parties, the seller and the customer. It acted as a precautionary measure for the seller to protect the property of goods against risks such as failure of the customer to pay the full price or bankruptcy in installment sales. Later, it turned into a financing technique with the addition of a third party as a financial leasing company.

There are different opinions regarding the legal nature of financial leasing and the determination of provisions to be applied since the emergence of financial leasing. There are many reasons for these differences of opinion, but the fact that there is no legal regulation about it and that it contains elements of more than one contract are among the most important of these reasons. The elements of other contracts that are included: the fee is more than the precedent value and includes the sale price the contract period covers the economic life of the goods, the lessee has the right to acquire the property at the end of the term, the benefits and losses arising from the contract belong entirely to the lessee, and that the property serves as a guarantee for the lessor.

In order to deal with a financial leasing contract from a holistic view, the form and content of the contract must be determined as much as possible, before the determination of the qualifications made in the field of Islamic law. Then, the question of how this type of contract is perceived legally in different societies is emphasized. The approaches of different countries' legal systems regarding the legal nature of financial leasing and the forms of legal regulation are discussed through examples within a framework determined by following the chronological method. According to this, lawyers approached the subject primarily based on wording or meaning. In addition, this study aims to determine the provisions to be applied from this wholistic view by examining whether there is a single contract or more than one contract and why it cannot be separated from each other in the financial leasing transaction. In this framework, there are different opinions depending on the form of the contract such as; a mixed contract, an idiosyncratic utilization contract, a convertible lease contract, a sui generis contract, an idiosyncratic loan contract, lease contract or atypical lease contract, in which the elements of sale, installment sale and power of attorney are brought together.

Today, studies in Islamic law are generally focused on Fiqh problems in the structure of a financial leasing contract and determining its ruling in terms of fatwa. However, how the applied provisions and the encountered problems are evaluated and resolved depends primarily on a determination of the legal nature of the contract. If exact qualification cannot be made, it is not possible to reach correct results for the provision. The primary aim of the study is to examine the views on the legal nature of a financial leasing contract in Islamic law and to make a comparative analysis by determining the reasons for these views. In this context, different opinions that have been put forward by today's fiqh researchers regarding the legal nature of financial leasing contracts is that it contains elements of more than one type of contract such as rental or installment sales, and that it is a mixed, unified or sui generis contract. In this study, attention is drawn to the final points of approaches that try to explain financial leasing through a single contract, such as rental or installment sales. In particular, by accepting financial leasing as a new contract, qualifications made on the basis of the distinction between named and unnamed contract based on Roman law are insufficient on their own. It is argued that the theoretical framework of these qualifications should be clearly determined by taking into account the structure of Islamic law and the problem of method regarding how and to what extent private law rules are applied to this contract.

Issues surrounding a financial leasing contract such as purpose, function, the establishment and termination forms, as well as the emphasis of various elements from different perspectives, are effective in shaping the opinions put forward for the legal characterization. In addition, each legal system has made sense of and justified financial leasing contract elements within the framework of their countries own structural features. The legal nature of the financial leasing contract in Islamic law mostly reflects the way of thinking of other legal experts. This study concludes that financial leasing is a mixed contract that includes some elements belonging to typical contracts and some idiosyncratic elements in its structure. The study also concludes that the application of the provisions determined by the parties in the contract will be more accurate in terms of the realization of the objectives envisaged by the relevant contract, as long as it does not contradict the general principles of Islamic law and the general theory of contracts.

GİRİŞ

Kiralama MÖ 2000’li yıllara uzanan tarihî bir geçmişe sahip olsa da finansal kiralamanın insanların ihtiyaçları doğrultusunda 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığı bilinmektedir. İlk dönemlerden itibaren farklı toplumlarda finansal kiralamanın hukuki niteliğine dair farklı görüşler ileri sürülmüştür. İslam hukukunun işlerlik kazandığı toplumlarda da fihki perspektif dikkate alınarak değerlendirilmiş ve hukuki niteliği konusunda farklı kanaatler ortaya çıkmıştır. Bunun yanında İslam hukuku alanında yapılan çalışmaların genelinde finansal kiralama daha çok gündeme gelen fihki meseleler ve hükmün tespiti açısından ele alınmıştır. Hâlbuki uygulanacak hükümlerin ve karşılaşılabilecek problemlerin nasıl değerlendirilip çözüme kavuşturulacağına belirlenmesi¹ öncelikli olarak sözleşmenin hukuki niteliğinin tespitine bağlıdır. Sağlıklı bir nitelendirme yapılmadığı takdirde hüküm açısından doğru sonuçlara ulaşmak da mümkün değildir.

Öte yandan finansal kiralamanın hukuki niteliğinin tespitine ilave olarak nasıl değerlendirileceği, ortaya çıktığı dönemden itibaren problemleri bir mesele olmuştur. Bu problemin sebebini temel olarak akdin muhtevasına ve hukuki düzenlemeye ilişkin birtakım meseleler teşkil etmektedir. Akdin muhtevası açısından bakıldığında ücretin emsal bedelden fazla olması ve semeni içermesi, sürenin malın ekonomik ömrünü kapsamaması, süre sonunda kiracıya mülkiyeti elde etme hakkı tanınması, akitten doğan fayda ve zararların tümüyle kiracıya ait olması, kiralayan açısından mülkiyet teminat amacı taşıırken akdin malı kullandırma veya finansman amacı taşıması, farklı akit türlerine ait unsurları içermesi gibi hususlar sayılabilir. Hukuki düzenleme açısından bakıldığında ise hakkında önceden herhangi bir düzenleme bulunmaması, hukuk sistemi tarafından kısmen ya da tamamen düzenlenmiş sözleşme tiplerine ait unsurların hukuk düzeninin öngörmediği bir biçimde bir araya getirilerek oluşturulması ve hakkında herhangi bir düzenleme bulunmayan unsurlar içermesi zikredilebilir. Bu noktalar itibariyle finansal kiralamanın mevcut hukuk sisteminde hakkında düzenleme bulunan kira, satış, taksitli satış, âriyet, karz gibi farklı akit türleri ile birtakım benzerlikler ve farklılıklar ihtiva etmesi hukuki açıdan nitelendirmeyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla finansal kiralamanın hukuki niteliğine dair ileri sürülen görüşlerin ele alınması bu bakımdan önem arz etmektedir.

Finansal kiralama işlemi hükmünün belirlenmesi, mülkiyetin kiracıya geçişi, kiralana ait tüm risklerin kiracıya ait olması gibi farklı açılardan İslam hukuku alanında çok sayıda çalışmaya konu edilmiştir. Başta İslam Fıkıh Akademisi’nin 1988 ve 2000 yıllarında finansal kiralama hakkında yapmış oldukları müzakere oturumları için hazırlanan bildiriler olmak üzere AAOIFI² tarafından belirlenen standartlar, çeşitli fetva kurulları tarafından yayınlanan fetvalar ve konu hakkındaki telif eserler bu çalışmalar arasında yer almaktadır. Bu çalışmaların genelinde finansal kiralamanın hükmü ve gündeme gelen fihki problemler üzerinde durulmuştur. Hukuki niteliğine yönelik kanaatler paylaşılmışsa da fazla detaya girilmemiştir.

Türkçe literatüre bakıldığında ise Hamza Aktan Tarafından I. İslam Ticaret Hukukunun

1 Erden Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1971), 13.

2 AAOIFI, “el-İcâra ve’l-icâratü’l-müntehiye bi’t-temlik”, *el-Me’âyiru’s-şer’iyye*, (2017), 237-270.

Günümüzdeki Meseleleri Kongresinde sunulan *Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme (Borsa, Teminat Mektubu, Leasing)*³ başlıklı bildiri de finansal kiralama hakkında genel bilgilendirme yapılmış ve temel olarak “safkateyn fi safka” ve “bey’ ve şart” yasağı açısından incelenmiştir. Fakat hukuki niteliğini tespiti yönelik herhangi bir analiz yapılmamıştır.

Servet Bayındır’a ait *Faizsiz Bankacılık İşlemlerinin İslâm Fıkhı’ndaki Yeri*⁴ isimli doktora çalışmasında finansal kiralama konusu bir başlık altında ele alınmaktadır. Burada finansal kiralama türleri incelenmiş ve fihhi hükmü tespiti çalışılmıştır. Kira akdi temelinde ele alınması eleştirilerek taksitli satış çerçevesinde incelenmesi gerektiği düşüncesi savunulmuştur. Fakat bunlar dışındaki görüşlere yer verilmemiştir.

Ahmet İnanır tarafından hazırlanan *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâli Sözleşmeler ve Çağdaş Finansman Yöntemlerindeki Uygulamaları*⁵ ve Mahmut Samar tarafından hazırlanan *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*⁶ isimli çalışmalarda finansal kiralama işlemi birer başlık olarak ele alınmıştır. İlgili çalışmalarda finansal kiralama konusu daha çok akitlerin birleştirilmesi bağlamında incelenmiştir. Görebildiğimiz kadarıyla diğer çalışmalara göre finansal kiralamanın hukuki niteliğini tespiti yönelik daha kapsamlı analizlere yer verilmiştir.

Mahmut Saka tarafından hazırlanan *Finansal Kiralama İşleminin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği*⁷ başlıklı yüksek lisans tezi finansal kiralama işlemini Türk hukuku ile mukayeseli olarak ele almakta ve İslam hukuku açısından temellendirmeye çalışmaktadır. Hukuki niteliğini tespiti dair herhangi bir analiz bulunmamaktadır.

Temel Kacırcı tarafından yayınlanan *Katılım Bankacılığında Uygulanan Finansal Kiralama Yöntemindeki Risk Faktörünün İslam hukuku Açısından Değerlendirilmesi*⁸ başlıklı makalede ise konuya risk faktörü açısından yaklaşmakta fakat çalışmanın baş kısımlarında hukuki niteliğine dair görüş farklılıklarına değinilerek kısa bir analiz yapılmaktadır.

Görüldüğü üzere literatürde tespit edebildiğimiz kadarıyla finansal kiralamanın hukuki niteliğini ve uygulanacak hükümleri tespiti yönelik müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Finansal kiralamayı farklı açılardan inceleyen bu çalışmalarda hukuki nitelik konusu ihtiyaç duyulduğu ölçüde yer almaktadır. Bu sebeple finansal kiralamanın hukuki niteliğinin ve

3 Hamza Aktan, “Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme (Borsa, Teminat Mektubu, Leasing)”, *I. İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi* (Konya: Kombad Yayınları, 1997), 222-228.

4 Servet Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemlerinin İslâm Fıkhı’ndaki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004).

5 Ahmet İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâli Sözleşmeler ve Çağdaş Finansman Yöntemlerindeki Uygulamaları* (Tokat: Gece Kitaplığı, 2015).

6 Mahmut Samar, *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019).

7 Mahmut Saka, *Finansal Kiralama İşleminin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

8 Temel Kacırcı, “Katılım Bankacılığında Uygulanan Finansal Kiralama Yöntemindeki Risk Faktörünün İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi* 18/3 (2020), 454-466.

uygulanacak hükümlerin belirlenmesine yönelik ileri sürülen görüşlerin gerekçeleri ile birlikte müstakil bir çalışmada bir araya getirilmesi ve analiz edilmesi tarafımızca gerekli görülerek alana mütevazı bir katkı sunacağı düşünülmüştür.

Bütün bunlardan hareketle çalışmamızın öncelikli hedefi çağdaş İslam hukuku literatüründe finansal kiralamanın hukuki niteliğine dair ileri sürülen görüşleri tespit ederek karşılaştırmalı analizini yapmaktır. Ancak hukuki niteliğine dair daha bütüncül bir bakış sağlaması adına farklı ülkelere ait hukuk düzenlerinde bu konuya ilişkin görüşlere temas edilecektir. Makale düzeyinde bir çalışma olması sebebiyle konu belirli ülkelerle sınırlandırılmıştır. Finansal kiralama sözleşmesinin ilk ortaya çıktığı ülke olması yönüyle İngiltere, Kıta Avrupası hukuk sisteminin özelliklerini yansıtan güncel bir örnek olması açısından Türkiye, Türk hukukundaki tartışmaların çerçevesini belirlemesi bakımından İsviçre, İslam dünyasında konuya ilişkin ilk kanuni düzenleme yapılmasına binaen Mısır ve buradaki düzenlemeleri etkilemesi bakımından da Fransa tercih edilmiştir.

Bu çerçevede çalışmamızda evvela finansal kiralama kavramı, finansal kiralamanın tanımı, ortaya çıkışı ve gelişim süreci hakkında bilgi verilmektedir. Ardından belirlemiş olduğumuz ülkeler çerçevesinde finansal kiralamanın hukuki niteliğine ilişkin yaklaşımlar hakkında genel bir perspektif sunulmaktadır. Son olarak İslam hukuku açısından konuya ilişkin ileri sürülen görüşler aktarılmakta ve analiz edilmektedir.

1. Finansal Kiralama (Leasing): Terminoloji ve Tanım

Leasing, İngilizce “lease” sözcüğünden türetilmiş olup isim hâli “kira”, “kira kontratı” fiil hâli ise “kiralama”, “kiraya verme” manasında⁹ bütün kiralama türlerini kapsayan üst bir kavramdır.¹⁰ Kaynaklarda finansal kiralama işlemini ifade etmek üzere “lease” veya “leasing” ifadeleri kullanılmıştır. Ancak lease kiracının malı kullanma hakkına sahip olduğu bir sözleşme manasına gelirken leasing böyle bir sözleşme yapma sürecini ve yöntemi ifade eder.¹¹

Kökeni Anglo-Amerikan hukuk sistemine dayanan bu işlemin uygulanmaya başlandığı ilk dönemlerde ülkeler leasing kavramını kendi dillerinde ifade etmeye çalışmışlardır. Mesela Fransızcada uzun süre “Credit-Bail” şeklinde kullanılmış, ilerleyen dönemlerde ise “location financiere” veya “location vente”¹² ifadesi tercih edilmiştir. Ancak uygulamada birliğin sağlanması ve uluslararası ortak bir kavramın kullanılması amacıyla İngilizce aslı (leasing) benimsenmiştir.¹³

9 Aynur Arslan Polat, *Bir Özel Hukuk Sözleşmesi Olarak Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 1; Murat Topuz, *6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu Çerçevesinde Finansal Kiralama Sözleşmesi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 5.

10 Hasan Fehmi Erdoğan, *Finansal Kiralama Sözleşmesi ve Hava Aracı ve Parçalarının Finansal Kiralama Yöntemi ile Temini* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 11.

11 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 9.

12 İbrahim Desükî Ebu'l-Leyl, *el-Bey'u bi't-taksît ve 'l-buyû'u 'l-i'timâniyyetü'l-uhurâ* (Kuveyt, 1984), 27.

13 Türkân Kırmızıtaş, *6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'na Göre Finansal Kiralama Sözleşmesi* (Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 3-4.

Türkçede ise leasing, kelime manası olarak kiralama anlamına gelmekte fakat ilgili kavrama ait manayı ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Çünkü kiralama, kira konusu mal üzerindeki mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla kullanım hakkının belirli ya da belirsiz bir süre için başkasına devredilmesini, leasing ise yatırım ve finansman amacını gerçekleştirmeye yönelik bir kiralama şeklini ifade etmektedir.¹⁴ Bu fark sebebiyle leasinge ait manayı aynıyla ifade etmek üzere doktrinde çok sayıda kavram türetilmiştir. “Makine kirası”, “kredili kira”, “fabrika kirası”, “kira finansmanı”, “finansman kirası”,¹⁵ “sermaye kiralaması”, “teçhizat kiralama kredisi”, “uzun vadeli kiralama”, “teçhizat kiralaması”¹⁶ gibi ifadeler türetilen bu kavramlardan bazılarıdır. Leasing ile aynı manayı tam olarak karşılamamasına rağmen 3226 ve 6361 sayılı kanunlarda “Finansal Kiralama” kavramı tercih edilmiştir.¹⁷ Yavuz, Anglo-Amerikan kökenli leasing kavramının “çevrilemez” niteliğine dikkat çekerek “finans”¹⁸ kelimesinden “finansal” kelimesinin türetilmesini Türkçe ifade bakımından eleştirmektedir. Bunun yerine “finansman kirası” şeklindeki ifadenin kanun koyucunun iradesi ile daha uyumlu olduğunu, “maliyet kirası” veya “malî kira” tabirlerinin de kullanılabilceğini ifade etmektedir.¹⁹

Arap hukukçular ve dilciler de leasing kavramını kendi dillerinde farklı şekillerde ifade etmişlerdir. İslam hukuku alanında yapılan Arapça çalışmalarda “el-îcâre el-müntehiye bi’t-temlik” şeklindeki kullanım yaygın olmakla birlikte benzer manayı ifade etmek üzere “el-bey’u’l-îcârî”, “el-îcâr ellezî yentehî bi’t-temlik”, “îcârü’s-sâtir li’l-bey’”, “el-îcârü’l-mukterin bi va’ di’l-bey’”, “et-tecîru’t-temvîlî” ve el-îtimânü’l-îcârî” şeklindeki ifadeler de kullanılmaktadır.²⁰

Tanımı açısından finansal kiralamaya bakıldığında ise farklı uygulama biçimlerinden hareketle mahiyetini ortaya koymaya yönelik çeşitli tanımlar yapıldığı görülmektedir. Çeşitli hukuki ilişkileri yapısında barındırdığı için farklı hukuk sistemlerinde “anlamı, çerçevesi ve içeriği” değişebilmektedir. Bu sebeple finansal kiralama hakkında üzerinde ittifak edilmiş ve kapsayıcı tek bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir.²¹ Ancak finansal kiralama genel itibarıyla, “bir varlığı ya da malî kiraya verenin kiralanan varlık ya da mala ilişkin tüm kullanım hakkını ve riskini kiracıya devrettiği bir kiralama şekli olarak”²² tanımlanabileceği gibi 2012

14 Mustafa Üzeler - Doğan Cansızlar, *Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik Kiralama (Leasing) Dünyada ve Türkiye’de Uygulaması* (Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, 1987), 7.

15 Kırmızıtaş, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 3-4.

16 Merve Acun Mekengeç, *Milletlerarası Özel Hukukta Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), 9.

17 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 5; Halit Kabak, *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Satış ve Geri Kiralama Yöntemi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8-9.

18 “Kişilerin kurumların ve firmaların faydalanabilecekleri para, fon veya sermaye.” bk. Osman Okka, *Finansal Yönetim: Teori ve Çözümlü Problemler* (Ankara: Nobel Yayınları, 2018), 7.

19 Cevdet Yavuz, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınları, 1994), 1/353.

20 Şeyh el-Mahfûz Abdullah b. Beyye, “el-îcârü’l-lezî yentehî bi’t-temlik”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2663; Muhammed Abdullah er-Reşîdî, *Akdül’-icâre el-müntehiye bi’t-temlik: Dirâse mukârane meâ ş-şer’iati’l-İslamiyye* (Câmiâtü eş-Şarki’l-Evsat, Külliyyetü’l-Hukûk, Deracetü Mâcistir, 2010), 10.

21 Üzeler - Cansızlar, *Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik Kiralama (Leasing)*, 7; Acun Mekengeç, *Milletlerarası Özel Hukukta Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri*, 9.

22 Murat Aydoğdu - Nalan Kahveci, *Türk Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri (Sözleşmeler Hukuku)* (Ankara:

yılında düzenlenen Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu'nda ise şu şekilde tanımlanmıştır:

Finansal kiralama sözleşmesi; kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü bir kişiden veya bizzat kiracıdan satın aldığı veya başka suretle temin ettiği veya daha önce mülkiyetine geçirmiş bulunduğu bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören sözleşmedir.²³

İslam hukuku alanında yapılan çalışmalarda da finansal kiralama hakkındaki farklı “fikhi tasavvurlar” sebebiyle “efradını cami ‘ ağyarını mani’” bir tanım yapmanın güçlüğüne ve bu noktada bir ittifakın sağlanamadığına dikkat çekilmektedir.²⁴ Bununla birlikte genel olarak finansal kiralama “bir kimsenin belirli bir malı malum bir bedelle belirli süre zarfında kiracıya taksitlerle kiraya verdiği ve son taksitin ödenmesiyle birlikte yeni bir akitle malın mülkiyetinin kiracıya geçtiği akit” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁵

2. Finansal Kiralamanın Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci

Kiralamanın tarihî kökenine bakıldığında ilk örneklerine MÖ 2000’li yıllarda Sümerlerin tarım aletlerini kiralamalarında rastlanmaktadır. Daha sonraki dönemlerde ise tarım arazilerinin, binaların, gemilerin ve pahalı gemi araç-gereçlerinin kiralandığı bilinmektedir.²⁶ Yine bugünkü manada bir finansman gayesi olmaksızın 1840’larda İngiltere’de müzik aletleri, dikiş makineleri ve vagonların kiraya verilmesiyle ilk leasing şirketi kurulmuş, 1855’te Birmingham Vagon Company vagon kiralamaları yapmıştır. 1877’de Bell-Telephone-Company isimli şirketin telefonlarının, Avrupa’da 1894 yılında inşaat makinelerinin, 1910 yılında ise bilgi işlem makinelerinin bu yöntemle kiralandığı kaydedilmektedir. Ancak bu şirketlerin amacının yatırımcıyı finanse etmek değil daha fazla kâr sağlamak ve kiralananın bakımını güvence altına almak olduğu ifade edilmiştir.²⁷

1920’lerde ise üreticilerin çoğunun yatırımlarını kredili satışla yaptıkları ve bunun büyük buhrana sebep olduğu aktarılmaktadır. 1930’larda Büyük Buhran sonrası nakit sıkıntısı çeken yatırımcıların uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere finansal kiralama popülerliğini tekrar kazanmıştır. Uygulanmaya başladığı dönemlerde esasında malı üreten ve kiralayan firmalar tarafından malın satışını artırmak üzere bir pazarlama tekniği olarak

Adalet Yayınevi, 2019), 664.

23 Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman Ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu (FFFK), *Resmî Gazete* 28496 (21 Aralık 2012), Kanun No. 6361, md. 18/1.

24 Kacı, “Finansal Kiralama Yöntemindeki Risk Faktörünün İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, 455.

25 Novita Reskie, “el-Ukûdü’l-mürekkebe fi’l-icârati’l-müntehiye bi’t-temlik fi’l-mesârifi’l-İslâmiyye”, *Profetika: Jurnal Studi Islam* 18/2 (2017), 178; Farklı tanımlar için bk. Muhammed eş-Şeyh Ğassân, *el-İcâre el-müntehiye bi’t-temlik fi’l-fikhi’l-İslâmî: Dirâse mukârene* (Dımaşk: Dâru’l-Kalem, 2010), 30-32; Adem Nuh Muâbede, “el-Ameli’l-masri’fi el-İslâmî beyne karârâti’l-mecâmi’l-fikhiyye ve’l-kavânin es-sâriye: el-İcâre el-müntehiye bi’t-temlik fi zilli kânûni’t-te’ciri’t-temvîli el-Ürdünî nemûzecen”, *Mu’temerü’l-masâri’fi’l-İslâmiyye beyne’l-vâkı’ ve’l-me’mûl* (Dubai: Dâirâtü’s-Şûni’l-İslâmiyye ve’l-Ameli’l-Hayrî, 2009), 12-14.

26 Deniz Şişman - Mehmet Şişman, “Finansal Kiralama (Leasing) ve Ekonomi İçin Önemi: Riskler, Avantajlar”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 15/Özel Sayı 1 (Aralık 2017), 145; Samar, *İslâmî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 234-235.

27 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 16; Erdoğan, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 12-13; Aydoğdu - Kahveci, *Türk Borçlar Hukuku*, 663.

kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise sanayi, ekonomi, teknoloji alanındaki gelişmeler ve bunun sonucu olarak işletmelerin yenilenme ihtiyaçları finansal kiralamanın daha da yaygın hâle gelmesinde etkili olmuştur. Nitekim bugünkü manada profesyonel ilk finansal kiralama şirketi 1952 yılında ABD’de kurulmuştur. Bundan sonraki süreçte finansal kiralama sözleşmelerini bağımsız şirketler yapmaya başlamıştır.²⁸

Finansal kiralama 1960’larda Avrupa ülkelerinde kullanılmaya başlamış, 1970’lerde ise gelişmekte olan ülkelerde hızla yayılmıştır.²⁹ Her ne kadar Anglo-Amerikan kaynaklı olsa da Kıta Avrupası hukuk sistemine bağlı ülkelere benimsenmiş olup özellikle Almanya, Fransa ve İsviçre’de yaygın olarak kullanılmıştır.³⁰ 1970’li yıllarda yaşanan küresel çaptaki ekonomik kriz sebebiyle birçok işletme kredi temini noktasında sıkıntı yaşamış ve bu ihtiyacın giderilmesi noktasında finansal kiralamaya olan talep ciddi derecede artmıştır.³¹ Günümüzde bilhassa gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimi yetersizliği sebebiyle ileri teknoloji kullanımını desteklemek ve iktisadi büyümeyi hızlandırmak amacıyla kullanılmaktadır.³²

İslam dünyasında ilk kez 1977’de İslam Kalkınma Bankası (İKB) tarafından uygulandığı ve 1984’te ilk kez Mısır’da kanunlaştırıldığı aktarılmaktadır.³³ Türkiye’ye geldiğinde finansal kiralama yöntemi ancak 1980’li yıllarda gelişim göstermeye başlamıştır.³⁴ Kanuni düzenleme bakımından ilk defa Özel Finans Kurumları ile gündeme gelerek 70 sayılı “Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin 90. maddesine istinaden çıkarılan 16.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulunun 83/7506 sayılı Kararname’nin 1. maddesinde “yatırım ekipmanları temin edilmesinde, bu ekipmanların firmalara taksitle satılmasında veya kiraya verilmesinde...” kullanabilecekleri şeklinde açık olmasa bile değinilerek Türk hukukunda yer almıştır.³⁵

1984 yılına gelindiğinde Özel Finans Kurumlarının kuruluşuna yönelik 83/7506 sayılı Kararname’ye ek olarak tebliğde “Leasing, mal ve hizmet üretimine yönelik teçhizatın, mülkiyeti kurumda kalmak koşulu ile sözleşme serbestisi dâhilinde işletmelere kiraya verilmesidir.” şeklinde tanımlanmıştır.³⁶ Finansal kiralamanın hukuki alt yapısı tam manasıyla ilk kez 10 Haziran 1985 tarihinde kabul edilen 3226 sayılı Kanun ile oluşturulmuştur. Bu düzenlemenin belli konularda eksiklikler barındırdığı ve uygulamaya yönelik birtakım ihtiyaçlar karşısında yetersiz kaldığı değerlendirilerek 23.11.2012 tarihinde 6361 sayılı “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu” düzenlenerek kabul edilmiş, 13.12.2012 tarihinde 28496 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve böylece 3226 sayılı Kanun ilga edilmiştir.³⁷

28 Yasemen Tunçşiper, *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Tarafların Borçları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 1,7; Erdoğan, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 12-15.

29 Erdoğan, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 13.

30 Aydın Zevkliler - Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku : Özel Borç İlişkileri* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 430.

31 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 3-4.

32 Şişman - Şişman, “Finansal Kiralama”, 145.

33 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 114.

34 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 4.

35 Mustafa Şit - Ahmet Şit, “Türkiye’de Finansal Hizmetler Sektörünün Gelişimi: Finansal Kiralama Sektörü Örneği”, *Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi* 2/5 (2013), 38.

36 Esra Yılmaz, *Finansal Kiralama Sözleşmesinin Sona Erme Sebepleri ve Sona Ermenin Sonuçları* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 24.

37 Aydoğdu - Kahveci, *Türk Borçlar Hukuku*, 663.

3. Farklı Ülkelere Ait Hukuk Düzenlerinde Finansal Kiralamanın Hukuki Niteliğine Yönelik Yaklaşımlar

3.1. Batı Hukukundaki Genel Durum

Finansal kiralamanın temelleri yaygın kanaate göre 1846 yılında İngiltere’de müzik aletleri satan bir firma ile müşteri arasında yapılan sözleşmeye dayandırılmaktadır.³⁸Bu yöntemle temelde taksitli (kredili) satış işlemlerinde müşterinin malı üçüncü kişilere devretmesi, taksitleri ödememesi sonucu meydana gelen satıcının mağduriyetinin önlenmesi ve borç veren kuruluşlara teminat vermede sıkıntı yaşayan borçlulara yardımcı olunması hedeflenmiştir.³⁹

Her ne kadar 1846 yılında yapılan işlemin detayına dair veriler elimizde olmasa da Birleşik Krallık’ta 1895 yılında bir piyano sahibi ile müşteri arasında yapılan sözleşmeye göre belirlenen süre boyunca mülkiyetin mal sahibinde kalması kararlaştırılmış, süre sonunda ise taksitlerin ödenmesi koşuluyla müşteriye mülkiyeti devralabilme hakkı tanınmıştır. İlk taksitin ödenmesinin ardından müşterinin piyanoyu bir tefeciye vermesi ile olay yargıya intikal etmiştir. Müşteri mahkemede bu sözleşmenin bir satış sözleşmesi olduğunu iddia etmiştir. Ancak mahkeme ilgili sözleşmenin satış mı kiralı satış mı (hire purchase) olduğunu tespit noktasında sözleşmeyi yorumlamış, malın mülkiyetinin kiracıda olmadığı, piyanoyu geri iade etme ya da belirli şartları yerine getirmesi hâlinde malik olma seçeneği bulunmasına rağmen bu hakkı kullanmadığı gerekçesiyle malı üçüncü bir şahsa devredemeyeceğine, dolayısıyla piyanonun tefeciden alınarak sahibine iade edilmesi gerektiğine karar vermiştir. İlgili sözleşme hakkında yorum yapan Lord Watson bu sözleşmeyi ilgili şartlar yerine gelinceye kadar kira sözleşmesi olarak nitelemekte, kiracının satış seçeneğini tercih edip fiilen bu hakkı kullanmasıyla satış sözleşmesine dönüşeceğine dikkat çekmektedir.⁴⁰ Diğer taraftan Lord Herschell sadece sözleşmede kullanılan lafzlara değil işlemin özüne de bakılarak değerlendirme yapılması gerektiği görüşüne katıldığını ancak işlemin bütününe analiz edilerek tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi ile karar verilebileceğini savunmaktadır.⁴¹

Sözleşmede yer alan satın alma opsiyonu sebebiyle ilk aşama kira sözleşmesi olarak nitelenmiş, kiracının malı satın almak zorunda olmaması sebebiyle şartlı satıştan, mülkiyetin kiracıya geçmemesi yönüyle de taksitli satıştan ayrıldığı belirtilmiştir. Diğer yandan bu işlemin satış, kira ve kefalet sözleşmelerine benzerliği bulunup yapısında bu sözleşmelere ait unsurları barındırdığı ifade edilmiştir.⁴²

Finansal kiralamanın Avrupa ülkelerinde genel olarak kira başlığı altında incelendiği,⁴³ Alman ve İsviçre hukukunda bu konuda herhangi bir yasal düzenleme yapılmayarak konunun mevcut geleneksel kurum ve kategoriler içerisinde çözümlenmeye çalışıldığı, bu sebeple

38 Varnik Yadav, “Anatomy of Hire Purchase Agreements” (Erişim 21 Kasım 2022).

39 Abdurrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *el-Vasîl fi şerhi’l-kânûni’l-medenî* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsî’l-Arabî, ts.), 4/177; Ebu’l-Leyl, *el-Bey’u bi’l-taksît*, 16.

40 Cecil McCarthy, “Everyday Law: History Behind Hire Purchase” (Erişim 21 Kasım 2022); Yadav, “Anatomy of Hire Purchase Agreements”; Paa Joy, “The Law Of Hire-Purchase” (Erişim 21 Kasım 2022).

41 Swarb. co. uk, “Helby - Matthews: HL 30 Mayıs 1895” (Erişim 08 Aralık 2022).

42 Joy, “The Law Of Hire-Purchase”; Yadav, “Anatomy of Hire Purchase Agreements”.

43 Şaban Erdikler, “Finansal Kiralamada Vergi Uygulamaları”, *Finansal Kiralama Hukuku Sempozyumu* (İstanbul: FİDER, 1999), 95.

hukuki niteliğe dair tartışmaların ortaya çıktığı aktarılmaktadır.⁴⁴ Zira İsviçre’de ilk ortaya çıktığında taksitli bir satış mı yoksa kira mı olduğu hususunda yoğun tartışmalar yaşanmıştır.⁴⁵ İlk zamanlar tarafların kiralayan ve kiracı olarak adlandırılması sebebiyle kira sözleşmesi olarak nitelenmişse de sonraları tarafların borçlarındaki farklılık ve vekâlete ilişkin unsurlar içermesi gibi sebeplerle “kira unsurunun ağır bastığı kendine özgü bir kullandırma sözleşmesi” olarak nitelenmiştir.⁴⁶

Bu konuda İsviçre hukuku uygulaması hakkında bilgi vermesi açısından Zürih Ticaret Mahkemesine intikal eden bir davanın gerekçeli kararı dikkat çekicidir. Bu karara göre finansal kiralamanın kiracının malın ekonomik mülkiyetine sahip olması, kiralayanın ise teminat amaçlı malın hukuki mülkiyetini elinde bulundurması, kira sözleşmesine ait hükümlerin finansal kiralamayı açıklamada ve izah etmede yetersiz kalması, tarafların hak ve sorumlulukları açısından bu sözleşmelerden farklı oluşu ve vekâlet gibi diğer akitlere ait unsurları yapısında barındırması sebebiyle karma bir nitelik taşımasının da etkisiyle finansal kiralamanın kira veya satış sözleşmesi şeklinde nitelenerek sınırlandırılmayacağı, finansal kiralamanın kendisine özgü bir kullanımın devri sözleşmesi olduğu ifade edilmektedir. Uygulamadaki baskın görüş de bu yöndedir.⁴⁷

Fransız hukukçuların da finansal kiralama işlemi kendi mevcut hukuk düzenleri içerisinde en uygun zeminde temellendirmeye ve izah etmeye çalıştıkları, ancak başarılı olamadıkları aktarılmaktadır. Bu süreçte kira ve satış olmak üzere iki akdi birbirinden müstakil olarak değerlendiren yaklaşımın yanında iki akdi bölünmeyi kabul etmeyen tek bir kanuni işlem olarak değerlendirenler de olmuştur. Kira ve satış akdinin müstakil iki akit olduğu tespit edilmesi hâlinde her akde kendi hükümlerinin uygulanması fikri benimsenirken zamanla akdin sonucuna itibarla satış hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmiştir.⁴⁸

Öte yandan akdin maksadını tarafların niyetinin belirlediği ve yargının da bunu esas alması gerektiğini savunan görüş sahipleri ise ilgili akdin kendi başına müstakil bir niteliğinin bulunmadığını ve burada tarafların niyetinin etkili olacağını ifade etmişlerdir. Buna göre taraflar ya tüm taksitlerin ödenmesi koşuluyla mülkiyetin nakledileceği bir adi satış akdi yapmayı ya da kiracının kiralananı satın almak istediği vakit mülkiyetin nakli ile sona eren bir kira akdi yapmayı hedeflemişlerdir. Nitekim niyeti esas alan bu görüşün bir sonucu olarak ödenen ücretlerin semenin önemli bir kısmını teşkil etmesi de dikkate alındığında satış vaadi değil doğrudan bir satış işlemi olduğu kabul edilmekte, semenin tamamı ödeninceye kadar mülkiyetin nakledilmesini engellemek amacıyla kira suretinde yapılan bir hile olarak değerlendirilmektedir.⁴⁹

44 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 153. sayfa 364 numaralı dipnot.

45 Erden Kuntalp, “Tartışma”, *Finansal Kiralama Hukuku Sempozyumu* (İstanbul: FİDER, 1999), 71.

46 Farklı nitelermeler için ayrıca bk. Tunçsiper, *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Tarafların Borçları*, 50.

47 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 155; İrfan Yazman, “Leasing Sözleşmesinin Hukukî Mahiyeti”, *Ankara Barosu Dergisi*, (Nisan 1984), 555-556, 562, 568-569.

48 Ebu'l-Leyl, *el-Bey'u bi't-taksit*, 306-309, 311-312.

49 Ebu'l-Leyl, *el-Bey'u bi't-taksit*, 306-309.

3.2. Mısır Hukukundaki Genel Durum

Mısır Medeni Kanunu gibi birtakım düzenlemelerde son taksitin ödenmesiyle mülkiyetin devredildiği sözleşmeyi yazılı ibareye bakmaksızın tarafların maksadına itibar edilerek taksitli satış olarak nitelenmektedir.⁵⁰ Ancak kira ücreti olarak ödenen bedellerin süre sonunda nasıl semene dönüşeceği izaha muhtaç bir durumdur. Bundan çıkış yolu olarak bütün taksitlerin ödenmesinden sonra mülkiyetin geçeceğine dair şartın bulunduğu taksitli satış demenin daha doğru olacağı aktarılmaktadır. Bu durumda müşteri bazı taksitleri ödemediği takdirde akit fesholacak ve kiralanan mal sahibine dönecektir.⁵¹

Senhûrî tüm taksitlerin ödenmesi koşuluyla süre sonunda mülkiyetin doğrudan kiracıya devredilmesi yanında sembolik bir bedel ödeyerek mülkiyetin devredilmesi vaadi içeren işlemi de taksitli satış akdi olarak nitelemektedir. Tarafların asıl amaçları satış vaadi içeren hakiki bir kira akdi kurmak ve kiracıya istediği zaman hakiki bir bedelle mülkiyeti devralabilme imkânı tanımak olduğunda ise bu işlemi taksitli satış olarak değil kira akdi olarak nitelemektedir. Bu durumda satış akdine ve md. 430/4'e ait hükümler değil kira hükümleri uygulanacaktır.⁵² Satış işleminin sembolik bedelle gerçekleştiği türün ise satış niyetini gizlemek ve işlemi kira suretine dönüştürmek amacıyla geliştirildiği aktarılmaktadır. Bu türlere bakıldığında mülkiyetin kendiliğinden devredildiği tür satış akdine, sembolik veya hakiki bedel ile devredildiği tür ise kira akdine yaklaşmaktadır.⁵³

3.3. Türk Hukukundaki Genel Durum

Finansal kiralama Kuntalp'in aktardığına göre Türkiye'de ilk kez 1977 yılında Konya'da bir motor fabrikası için Suudi Arabistan ile yapılan anlaşmayla uygulanmıştır.⁵⁴ Ancak finansal kiralamanın hukuki alt yapısı tam manasıyla ilk kez 10 Haziran 1985 tarihinde kabul edilen 3226 sayılı Kanun ile oluşturulmuştur.⁵⁵

Finansal kiralamada ödenen bedeller karşılığında malın kullanım hakkının kiracıya devredilmesi, mülkiyet hakkına ilişkin bütün yükümlülük ve risklerle kiracının sorumlu tutulması, sözleşmenin muhtevasına göre bazı zamanlarda malın mülkiyetinin kiracıya geçmesinin kararlaştırılabilmesi ve mülkiyetin kiralayan açısından bir teminat işlevi görmesi

50 Mısır kanunlarında md. 430/4. fıkrada uygulanacak hükümler bu şekilde düzenlenmekte iken Kuveyt Medeni Kanununda özel bir nas bulunmamakla birlikte 193. ve 194. maddeden anlaşılacağı üzere sadece akitlerin lafızlarından ve ibarelerinden hareketle değil tarafların ortak irade ve niyetlerini, akdin durumunu dikkate almaktadır. Bazı kanunlarda açıkça taksitli satışın bir sureti olarak değerlendirilip satım akdine dair ahkâmın uygulanması gerektiği ifade edilirken bazılarında ise görüş akitlerin lafızlarının ve tarafların kasit ve niyetlerinin yorumlanması için yargıya bırakılmıştır. Abdullah Muhammed Abdullah, "et-Te'cirü'l-müntehiye bi't-temlik ve's-suveru'l-meşhûratu fihi", *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2605-2606.

51 Şevki Ahmed Dünyâ, "el-İcâratü'l-müntehiye bi't-temlik dirâse iktisâdiyye ve fikiyye", *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 588.

52 Senhûrî, *el-Vasît*, 4/180-182.

53 Ebu'l-Leyl, *el-Bey'u bi'l-taksît*, 305.

54 Kuntalp, "Tartışma", 71.

55 Şişman - Şişman, "Finansal Kiralama", 149.

finansal kiralamanın hukuki niteliğini tartışmalı hâle getirmiştir.⁵⁶ Bu tartışmaların çerçevesinin belirlenmesinde ise finansal kiralamaya ilişkin yasal düzenleme yapmayan Alman ve İsviçre hukuk sistemindeki tartışmalar etkili olmuştur. Nitekim Türkiye’de de diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi ilk dönemlerde finansal kiralama hakkında yasal düzenleme yapılmamış, yerleşik mevcut sistem içerisindeki benzer hukuki kurum, terminoloji ve çözümler üzerinden mevcut kalıplarla izah edilmeye ve çözümlenmeye çalışılmıştır.⁵⁷ Bu durum finansal kiralama sözleşmesinin yapısına en uygun düşen akit tipinin veya tiplerinin tespitini gerekli kılmıştır. Kanun koyucu bu problemin çözümünü doktrin ve uygulamaya bırakmakla birlikte, genel çerçeveyi belirlemek ve ortaya çıkabilecek muhtemel karışıklıkları önlemek adına uygulanacak ve uygulanmayacak hükümler başlıkları altında birtakım izahlarda bulunmuştur. 1985 yılında çıkarılan 3226 sayılı FKK’nın “Uygulanacak Hükümler” başlığını taşıyan 26. maddesinde⁵⁸ kanunda hüküm bulunmayan durumlarda Borçlar Kanunu’nun genel hükümlerinin, sözleşmenin niteliğine uygun düşen oranda ise özel hükümlerin uygulanacağı şeklinde genel çerçeve çizmiştir. Bu kanunun gerekçesinde ise “Finansal kiralama sözleşmesi Borçlar Kanununda düzenlenen akit çeşitlerinden hiçbirine uymadığından ancak benzerlik gösterdiği akit çeşitlerinin sözleşmenin amacına ve niteliğine uygun düştüğü oranda kıyasen uygulanacağı hükme bağlanmaktadır.” ifadelerine yer vermiştir.

FKK’nın “Uygulanmayacak Hükümler” başlığını taşıyan 27. maddesinde⁵⁹ ise finansal kiralama sözleşmesinin hukuki niteliğine ters düştüğü kabul edilen bazı hükümlerin uygulanmayacağına dikkat çekilerek yoruma açık konular mümkün mertebe daraltılmıştır. Bu maddeye göre finansal kiralama sözleşmesine, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin TMK’nın 688, 689, 690. maddeleri, taksitli satış sözleşmelerine ilişkin BK’nın 222, 223, 224. maddeleri, adi kirada yeni malikin sürmekte olan kira sözleşmesiyle bağlı tutulamayacağını öngören BK’nın 254. maddesi ve 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Anlaşıldığı üzere kanun, finansal kiralama sözleşmesinin hukuki niteliği ile ilgili tartışmada kesin bir düzenleme getirmek yerine, bunun BK’ya göre isimsiz bir sözleşme olduğunu, taksitli satış olarak nitelendirilemeyeceğini ve buna uygulanmayacak hükümleri belirtmekle yetinmiştir.⁶⁰ Bu maddenin gerekçesinde ise “Sözleşmenin niteliği ile bağdaşmadıkları için sözleşmeye hiç uygulanmaması gereken hükümler tereddütleri ortadan kaldırmak amacı ile açıkça belirtilmektedir.” ifadeleri yer almıştır.⁶¹

2012 yılında hazırlanan 6361 sayılı FFFK’ya bakıldığında ise kanunda hüküm bulunmayan

56 Berna Bingöl, *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Kiralayanın (Finansal Kiralama Şirketinin Borçları)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 50.

57 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 153. sayfa dipnot.

58 “Madde 26 – Sözleşmeye, bu Kanunda hüküm olmayan hâllerde Borçlar Kanununun genel hükümleri, sözleşmenin niteliğine uygun düştükleri oranda ise özel hükümleri uygulanır.”

59 “Madde 27 – Sözleşme hakkında, Medeni Kanunun 688, 689, 690. maddeleri ve Borçlar Kanununun 222, 223, 224, 254’üncü maddeleri ile 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.”

60 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 210; Bingöl, *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Kiralayanın Borçları*, 49.

61 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 210.

hâllerde uygulanacak hükümler noktasında herhangi bir sınırlamaya gidilmeksizin BK ve TMK'ya ait genel hükümlerin uygulanacağı⁶² ifade edilerek tartışma doktrine bırakılmıştır. Ancak “Uygulanmayacak Hükümler” başlığını taşıyan md. 34/1'de⁶³ mülkiyetin saklı tutulmasına, kısmi ödemeli satışlara ve konut ve çatılı işyeri kiralama ile ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı açıkça belirtilmiştir.⁶⁴

Yasal düzenleme öncesi temelinde kredi kullandırma olup başka unsurlar da içeren kendine özgü bir sözleşme olarak nitelenen finansal kiralama, tip açısından hakkında kanuni düzenleme bulunmaması sebebiyle isimsiz sözleşmeler kapsamında yer almaktaydı.⁶⁵ Bugün için finansal kiralamanın, tam iki tarafa haklar ve borçlar yükleyen, ivazlı, rızâî, sürekli borç doğuran ve kanunla ayrıntılı olarak düzenlendiği için isimli (tipik) bir sözleşme hâlini aldığı söylenmektedir.⁶⁶ Ancak 6361 sayılı Kanun'da düzenlendiği hâli ile finansal kiralama, BK'da yer alan sözleşme tiplerinden hiç birine tam olarak uymadığından BK açısından isimsiz sözleşme niteliğinin devam ettiğine dair görüşler de yer almaktadır.⁶⁷ Bu görüşe itiraz olarak finansal kiralama sözleşmesinin esaslı noktalarının 6361 sayılı Kanun'la düzenlenmiş olması nedeniyle hâlâ isimsiz bir sözleşme olduğunu iddia etmenin yersiz olacağı ve bir sözleşmenin isimli bir sözleşme olarak nitelenebilmesi için BK'da düzenlenmiş olma zorunluluğunun bulunmadığı ileri sürülmüştür.⁶⁸

Bugüne kadar gerek mukayeseli hukukta gerekse Türk hukukunda finansal kiralama sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin birçok nitelirmede bulunulmuştur. Bu nitelermeleri şu şekilde özetleyebiliriz:

“Mal satımı veya taksitle satım sözleşmesi”, “satıma çevrilebilir kira sözleşmesi”, “hak satımı sözleşmesi”, “ödünç sözleşmesi”, “vekâlet sözleşmesi”, “sui generis (kendine özgü) kredi sözleşmesi”, “karma sözleşme”, “intifa sözleşmesi”, “kira sözleşmesi”, “atipik kira sözleşmesi” ve “sui generis sözleşme”.⁶⁹

4. İslam Hukuku Alanında Finansal Kiralamanın Hukuki Niteliğine Yönelik Yaklaşımlar

Günümüzde İslam hukukçuları tarafından finansal kiralama üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında fıkhi açıdan izahına ilişkin farklı yaklaşım biçimleri görülmektedir. Bazıları

62 “Madde 2/6- Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır.”

63 “Madde 34/1- Sözleşme hakkında 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 764, 765, 766'ncı maddeleri ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun İkinci Kısım Birinci Bölüm Dördüncü Ayırımında yer alan “Kısmi Ödemeli Satışlar”a ilişkin hükümleri ile İkinci Kısım Dördüncü Bölüm İkinci Ayırımında yer alan “Konut ve Çatılı İşyeri Kiraları”na ilişkin hükümleri uygulanmaz.”

64 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 211; Aydoğdu - Kahveci, *Türk Borçlar Hukuku*, 669.

65 Aydoğdu - Kahveci, *Türk Borçlar Hukuku*, 669.

66 Fikret Eren, *Borçlar Hukuku: Özel Hükümler* (Yetkin Yayınları, 2019), 459; Aydoğdu - Kahveci, *Türk Borçlar Hukuku*, 669; Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 153; Erdoğan, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 59.

67 Bingöl, *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Kiralayanın Borçları*, 49.

68 Kabak, *Satış Ve Geri Kiralama*, 20.

69 Erdoğan, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 58.

finansal kiralama işlemine ait aşamaların fıkıh kaynaklarındaki akit tipleri üzerinden izah edilebileceği kanaatini benimserken bazıları da bu akit tiplerinin finansal kiralama işlemi izahta yetersiz kalacağını, dolayısıyla farklı bir yöntem izlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

İlk yaklaşımı benimseyenler temelde iki farklı tasavvur ile konuya yaklaşmışlardır. Finansal kiralama başından itibaren ya satış akdi çerçevesinde ele alıp taksitli satış olarak nitelemişler ya da mülkiyetin devrine kadar olan süreci kira, mülkiyetin kiracıya devredildiği aşamayı ise hibe veya satış akdi olarak tasavvur ederek kira merkezli nitelemeler yapmışlardır.⁷⁰ Finansal kiralama işleminin tipik akitlerle tam olarak izah edilemeyeceği görüşünü savunan hukukçular ise modern hukuktaki “isimli-isimsiz sözleşme”⁷¹ ayrımını dikkate alarak meseleye yaklaşmışlar, finansal kiralamanın karma veya kendine özgü yeni bir akit olduğu fikrini benimsemişlerdir. Bu yaklaşımların analizine geçmeden önce akit yapısı açısından finansal kiralama işlemi kısaca ele alacağız.

Finansal kiralamanın geleneksel uygulama biçiminde akit, kiralayan ve kiracı arasında belirli süre ve taksitler üzerine kurulmaktadır. Süre bitiminde tüm taksitlerin ödenmiş olması şartına bağlı olarak son taksitin ödenmesiyle birlikte kiralananın mülkiyeti yeni bir akde gerek olmaksızın kiracıya geçmektedir. Diğer uygulama biçimlerinde ise kira süresi sonunda mülkiyetin devrinin hibe veya satış ile gerçekleşebileceği değerlendirilmektedir.⁷²

Günümüzde ise finansal kiralama işlemi genelde murabaha formuna benzer bir şekilde yapılmaktadır. Buna göre finansör olan şirket veya banka genellikle henüz mülkiyetinde olmayan bir malı müstakbel kiracıdan gelen talep üzerine üçüncü bir taraftan satın alarak ona kiralamaktadır. Akit sonunda ise kiracıya malı satın alma, geri iade etme veya kira süresini uzatma hakkı tanınmaktadır.⁷³ Her ne kadar müşteriye üç farklı seçenek tanınmış olsa da uygulamada kiralananın sahibine iadesi çok nadir görülen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle katılım bankaları açısından düşünüldüğünde makine ve ekipmanların muhafazası, bakım ve onarım yapılması için mekân, iş gücü ve alet-edevat ihtiyacı gibi yoğun operasyonel süreç gerektiren hususlar sebebiyle işlevsel görülmemektedir.⁷⁴ Dolayısıyla bugünkü uygulamada

70 Muhammed el-Muhtâr es-Sellâmî, “el-‘Arz”, *Mecelletü Mecma‘i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 633-634; Abdullah Muhammed Abdullah, “Münâkaşatü'l-buhûs”, *Mecelletü Mecma‘i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2721-2722.

71 Bazı hukukçulara göre bir sözleşmenin isimli sözleşme olarak nitelendirilebilmesi için sadece kanunen isimlendirilmesi yeterli iken bazılarına göre de aynı zamanda kanunda düzenlenmiş olması gerekir. Fahrettin Aral - Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), 53; Doktrinde isimli-isimsiz sözleşme ifadelerinin karşılığı olarak tipik-atipik sözleşme kavramlarını kullanan görüş sahipleri olduğu gibi farklı manaları kastedenler de bulunmaktadır. Kuntalp isimsiz ve atipik ifadelerinin aynı manayı ifade etmediğini savunmaktadır. Kendine özgü akitleri atipik olarak ifade etmektedir. Biz çalışmamızda isimli-tipik ve isimsiz-atipik kavramlarını eş anlamlı olarak kullanacağız. Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 10-11; Ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Muhammed Kiomers Ganbari, *Atipik Sözleşmeler ve Uygulanacak Hukuk* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 34-38.

72 Münzir Kahf, “el-İcâratü'l-müntehiye bi't-temlik ve sukûki'l-a'yâni'l-müeccera”, *Mecelletü Mecma‘i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 15-18; Hasan Ali eş-Şâzelî, “el-İcâru'l-müntehî bi't-temlik”, *Mecelletü Mecma‘i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2615-2616, 2656.

73 Muâbede, “el-İcâre el-müntehiye bi't-temlik”, 13-14; Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Mu'âmelâtü'l-mâliyyetü'l-mu'âsıra* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 2002), 407-408.

74 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 120.

da teamül kiralananın mülkiyetinin kiracıya devredilmesi şeklindedir.⁷⁵

4.1. Finansal Kiralamayı Satış veya Kira Akdini Esas Alarak Niteleyen Yaklaşım

Finansal kiralamanın özellikle mülkiyetin son taksitin ödenmesiyle birlikte kendiliğinden veya sembolik bedelle kiracıya geçtiği türünde tarafların asıl maksatlarının kira olmayıp satış olduğu kanaatini benimseyen Abdullah Muhammed Abdullah, Muhammed Cebr el-Elfi, Muhammed el-Muhtâr es-Sellâmî, Abdullah ez-Zübeyr, Şevkî Ahmed Dünya ve Sıddîk Muhammed ed-Darîr gibi çağdaş çok sayıda hukukçu bu işlemi taksitli satış olarak nitelemişlerdir. Bu görüş sahipleri akitlerde lafızdan ziyade maksat ve manaya itibar edilmesi gerektiği fikrinden hareket ederek taksitli satış hükümlerinin uygulanması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁷⁶ Servet Bayındır ise finansal kiralama türleri arasında herhangi bir ayrıma gitmeksizin mülkiyetin devri ile sonuçlanan bütün uygulamaların kira akdi zemininde ele alınmasını eleştirerek taksitli satış olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁷⁷

Finansal kiralamanın taksitli satış olduğunu kabul edenlere göre tarafların asıl amacı hakiki bir kira değil son taksit ödeninceye kadar mülkiyetin devredilmediği bir satış akdi yapmaktır. Bu süreçte sağladığı birtakım avantajlar sebebiyle kira akdinin sadece suretinden yararlanılmaktadır. Ödenen taksitler her ne kadar ücret olarak isimlendirilmekte ise de emsal ücretten fazla olup semenden bir parçayı içermektedir. Mülkiyetin devrinin sembolik bir bedelle gerçekleştiği işlemlere bakıldığında ise ödenen miktar semenin önemli bir kısmını teşkil etmemektedir.⁷⁸ Ayrıca finansal kiralama türlerinin ortaya çıkan yeni şartlar gereği adi kirayı geliştirmek maksadıyla değil, uygulamada taksitli satıştan kaynaklanan birtakım sorunları çözmeye yönelik olarak geliştirildiği aktarılmaktadır.⁷⁹ Bu noktada mülkiyetin devrinin işlemin sonunda gerçekleşmesinin satış akdiyle bağdaşmadığına dikkat çekilmekte,⁸⁰ çözüm olarak taksitlerin bitimine kadar mülkiyetin satıcıda kalmasının şart koşulması veya ipotek uygulaması önerilmektedir.⁸¹

Finansal kiralama hakkında değerlendirmede bulunan Din İşleri Yüksek Kurulunun fetvasına bakıldığında ise ilk başta malların kira akdi çerçevesinde kiralayıp süre sonunda ise önceden belirlenen bedel üzerinden satışını esas alan bir finansman yöntemi olduğu belirtilmektedir. Sonrasında ise "...Esasında burada yapılan işlem; malın taksitle satılıp, mülkiyetinin taksitin

75 Suat Yıldırım vd., "Kobilerde Finansal Kiralamadan (Leasing) Yararlanma Düzeyi: Bir Uygulama", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/2 (2010), 362.

76 Abdullah, "et-Te'cîrû'l-müntehîye bi't-temlik", 2599,2601-2602, 2606; Şâzelî, "el-Îcârû'l-müntehî bi't-temlik", 2638; Muhammed Cebr el-Elfi, "el-Îcârû'l-müntehî bi't-temlik ve sukûku't-te'cîr", *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/1 (2000), 608; Abdullah ez-Zübeyr, "et-Ta'kîb ve'l-münâkaşa", *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/1 (2000), 693-694; es-Sıddîk Muhammed el-Emîn Darîr, "Münâkaşatü'l-buhûs", *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2734; Muhammed el-Muhtâr es-Sellâmî, "Münâkaşatü'l-buhûs", *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 5/4 (1984), 2730-2731.

77 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 123-124.

78 Şevkî Ahmed Dünya, "el-Îcârâtü'l-müntehîye bi't-temlik", 578-579; Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 123; Abdullah b. Beyye, "el-Îcârû'l-lezî yentehî bi't-temlik", 2669.

79 Şevkî Ahmed Dünya, "el-Îcârâtü'l-müntehîye bi't-temlik", 590.

80 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 249.

81 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 127-128.

bitimine kadar ertelenmesi ve daha sonra devredilmesinden ibarettir.” ibaresi ile taksitli satışa işaret edilmektedir.⁸²

Şazeli ve Ebû Ğudde gibi bazı fakihler bu işlemin fihhi açıdan taksitli satış olarak nitelenmesinin zor olduğunu ifade ederek tüm taksitler ödeninceye kadar mülkiyetin nakledilmediği bir satış ya da taksitlerin ödenmesi koşuluna bağlı bir hibe olarak nitelenebileceğini ifade etmişlerdir. Ancak bu durumda yine satış akdine ait hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.⁸³

Finansal kiralama işleminin tipik akitler üzerinden izah edilebileceğini savunan diğer yaklaşım sahipleri ise meseleyi kira akdi temelinde ele almışlardır. Buna göre ilk başta hakiki bir kira akdi kurulmakta ve süre sonunda mülkiyet satış veya hibe akdi ile kiracıya devredilmektedir. Dolayısıyla finansal kiralama işlemi kira ve satıştan ya da kira ve hibeden oluşan mürekkep bir akit olarak nitelendirilebildiği gibi birbirini takip eden bağımsız ve müstakil akitler olarak da nitelenebilmektedir.⁸⁴ Böylece finansal kiralama birden fazla akdi yapısında barındıran bir işlem olarak tasavvur edilmektedir.⁸⁵ Ebû Ğudde finansal kiralamanın bir satış mı yoksa kira mı olduğu noktasındaki tereddüdün şirketlerin taksitli satışı terk edip daha az vergi ödemek gibi birtakım avantajlar elde etmek üzere finansal kiralamaya yönelmelerinden kaynaklandığını aktarmakta ve bu işlemin esasında bir kira akdi olduğu kanaatini paylaşmaktadır.⁸⁶

Karadâği tarafların maksatları dikkate alındığında ilgili sözleşmenin taksitli satışa benzediğini ancak doğrudan satışa delalet eden bir sıyganın olmayışı, tarafların başlangıçta satışı kastetmemeleri ve birden fazla akitten oluşması sebebiyle taksitli satıştan tamamen farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Hatta taksitli satış olmadığı gibi ücretin miktarı ve süre sonunda mülkiyetin kiracıya geçmesi gibi hususlar değerlendirildiğinde olağan bir kira da sayılamayacağını ifade ederek finansal kiralamayı başlangıcı açısından kira sonu açısından satış olarak nitelemektedir.⁸⁷ Buradan hareketle Karadâği, finansal kiralamayı yeni bir akit olarak değil az sorumluluk yüklenerek kar elde etme amacı güden, finansman sağlamaya yönelik, kira akdinin geliştirilmesi ile elde edilmiş bir uygulama olarak kabul etmektedir. Bununla birlikte yeni bir akit kabul edilmesine yönelik şer’î açıdan herhangi bir engelin bulunmadığını vurgulamaktadır. Bu konuda esas olanın serbestlik olup kitap, sünnet ve icmaya aykırı olmadığı müddetçe yeni bir akdin kurulabileceğini ifade etmektedir.⁸⁸ Bu şekilde bir bitişmenin şer’an herhangi

82 Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksek Kurulu”, *Leasing (Finansal kiralama) sistemi ile alışveriş caiz midir?* (Erişim 06 Aralık 2022).

83 Şazeli, “el-İcârü'l-müntehî bi't-temlik”, 2639-2643, 2656; Muhammed Abdülaziz Hasan Zeyd, *el-İcâre beyne'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-tatbîku'l-muâsır fi'l-müessesâti'l-masrifîyye ve'l-mâliyyeti'l-İslâmîyye* (Kahire: el-Ma'hadü'l-Âli li'l-Fikri'l-İslâmî, 1996), 42-43, 51; Abdüssettâr Ebû Ğudde, *el-İcâra* (Mecmûâtü Dâletti'l-Bereke, 1998), 120-123.

84 Muhammed Ömer ez-Zübeyr, “Münâkaşatü'l-buhûs”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2733; Abdullah b. Muhammed b. Abdullah el-İmrânî, *el-Ukûdü'l-mâliyyetü'l-mürekkebe: Dirâse fikhîyye te'sîliyye ve tatbîkiyye* (Riyad: Dâru Künûzi İşbilyâ, 2010), 211-214.

85 Hasan Ali eş-Şazeli, “Münâkaşatü'l-buhûs”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2718-2720.

86 Abdüssettâr Ebû Ğudde, “et-Ta'kîb ve'l-münâkaşâ”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 664.

87 Ali Muhyiddin el-Karadâği, “el-İcâre ve tatbîkâtühâ'l-muâsıra: el-İcâratü'l-müntehîye bi't-temlik dirâse fikhîyye mukârane”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 477-478, 524.

88 Karadâği, “el-İcâre ve tatbîkâtühâ'l-muâsıra”, 506.

bir mahzurun olmadığını fukahanın mudârebe akdine dair tutumundan hareketle temellendirmektedir.⁸⁹ Ona göre akit her ne kadar kira esasına dayalı olarak kurulsa da türüne göre mülkiyet satış, hibe veya satın alma opsiyonu ile devredilmektedir.⁹⁰

Finansal kiralamaı kira kapsamında ele alan ve birden fazla akdin tüm unsurları ile varlıklarını koruduğunu savunan Zuhaylı, Acil en-Neşmî, Abdülğaffâr eş-Şerîf, Teshîrî, İmrânî, Karadâği, Zuhaylî, Abdullah el-Menî' ve Takî el-Osmânî gibi fakihler akitler arası ayrımın yapılarak her bir akde kendisine ait hükümlerin uygulanması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Onlara göre ilk aşamada hakiki bir kira akdi kurulmakta ve bu süre boyunca kira hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Kira süresi içinde veya sonunda ise kiracının mülkiyeti daha önce verilen bir vaat ile ya da kiradan müstakil olarak kurulan satış veya hibe akdi ile kiracıya devredilebilmektedir.⁹¹ Dolayısıyla kira süresi boyunca kiralananın bakım, onarım, sigorta, telef ve hasar sorumluluğunun kiralayana ait olduğu, ancak kasıt, kusur ve ihmal durumlarında kiracının sorumlu olacağı, aksi hâlde bu sorumlulukların kiracıya şart koşulamayacağı ifade edilmektedir. Kiracıya kira akdinin muktezasına aykırı bu tür şartlar koşulması hâlinde şartların batıl, akdin ise sahih olacağı kaydedilmektedir.⁹² Ayrıca ilk aşamada ödenen taksitler kira ücreti, ikinci aşamada ödenen sembolik veya hakiki bedel ise semen olarak kabul edilmektedir. Değilse önce ödenen ücretlerin kendiliğinden semene dönüşmesi fikhi açıdan izah edilebilir bir durum değildir.⁹³

Çağdaş hukukçulardan Muhammed Ömer ez-Zübeyr ve Abdullah İbrahim ise finansal kiralamaı şekil itibariyle kira ve satıştan oluşan mürekkep bir akit olarak kabul etmekle birlikte tarafların asıl maksatlarının satış olduğunu belirtmektedir. Abdullah İbrahim aynı anda iki akdin birden yapılmasının uygun olmadığını, ilk önce kira süre sonunda ise satış akdinin yapılması gerektiğini ifade etmektedir.⁹⁴ Abdüllatif el-Farfûr ise mevcut hâliyle finansal kiralamanın faiz yasağına karşı bir hile olduğu ve safkateyn yasağı sebebiyle fasit bir akit olduğunu savunmaktadır. Bu durumda işlem ya sadece taksitli satış ya da sadece kira akdi

89 Nitekim mudârebe akdinde fukaha paranın mudârebe verilmesi hâlinde sahibinin izni ile kabzettiği için vedîa, mal satın aldığımda başkasının parası üzerinde onun izni ile tasarrufta bulunması sebebiyle vekâlet, kâr elde ettiğinde paranın bir kısmına ortak olduğu için şirket, mudarebe fasit olduğunda da icâre olmuş olur ki bu durumda ecri misil gerekir, mudârib akde muhalif tutumda bulunursa gasıp olur. Böylece her bir aşamada ilgili akdin ahkamı uygulanır.

90 Karadâği, "el-İcâre ve tatbikâtühâ'l-muâsıra", 493.

91 Ebû Ğudde, *el-İcâra*, 131-133, 141; Muhammed Ali et-Teshîrî, "et-Ta'kîb ve'l-münâkaşa", *Mecelletü Mecma'î'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 683-684; Acil en-Neşmî, "et-Ta'kîb ve'l-münâkaşa", *Mecelletü Mecma'î'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 653; İmrânî, *el-Ukûdü'l-mâliyyetü'l-mürakkebe*, 219; Karadâği, "el-İcâre ve tatbikâtühâ'l-muâsıra", 526; Zuhaylî, *el-Mu'âmelâtü'l-mâliyyetü'l-mu'âsıra*, 395-397; Muhammed Takî el-Osmânî, *Fıkhü'l-büyü'ale'l-mezâhibi'l-erba'a me'a' tatbikâtihi'l-mu'âsıra mukârinen bi'l-kavânini'l-vaz'iyye* (Karaçi: Mektebetü Me'ârifî'l-Kurân, 2015), 1/525-526; Muhammed Abdülğaffâr eş-Şerîf, "Münâkaşatü'l-buhûs", *Mecelletü Mecma'î'l-Fikhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2737; Abdullah b. Menî', "et-Ta'kîb ve'l-münâkaşa", *Mecelletü Mecma'î'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/1 (2000), 689-691.

92 İmrânî, *el-Ukûdü'l-mâliyyetü'l-mürakkebe*, 218.

93 Karadâği, "el-İcâre ve tatbikâtühâ'l-muâsıra", 529.

94 Zübeyr, "Münâkaşatü'l-buhûs", 2733; Abdullah İbrahim, "Münâkaşatü'l-buhûs", *Mecelletü Mecma'î'l-Fikhi'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2739.

olarak yapılması hâlinde meşru olacaktır. Kiraya uyarlandığı takdirde bağlayıcı olmaması ve kiradan bağımsız olması kaydıyla hibe veya satış vaadinde bulunulabileceğini ifade etmektedir.⁹⁵

Birinci Kuveyt Finans Fıkıh Toplantısı ve İslam Fıkıh Akademisininin 1986 ve 2000 yılında yapılan toplantılarda bu işlem kira temelli ele alınmış ve bu süre içerisinde kira hükümlerinin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.⁹⁶ Hatta günümüzdeki manada finansal kiralama, kira akdi ile uyuşmayan çok sayıda şart içeren bir kira akdi olarak nitelenmektedir.⁹⁷ Malezya Menkul Kıymetler Komisyonunun şer'î danışma kurulu da finansal kiralamayı yeni bir akit olarak kabul etmemekte ve kira akdini finansman yöntemine dönüştüren bir işlemler bütünü olarak tasavvur etmektedir.⁹⁸

AAOIFI standartlarına bakıldığında ise finansal kiralama işlemi kira akdi çerçevesinde temellendirilmektedir. “Kira ve Finansal Kiralama Standardı” md.8/6’da kiralananın kira süresi sonunda temellük edileceği, ödenen taksitlerin emsal ücretin çok üzerinde olması bakımından satış taksitlerine benzediği ve yürürlükteki bazı kanunlarda veya geleneksel muhasebe standartlarına göre taksitli satış olarak kabul edildiği belirtilerek bu gibi gerekçelerle kira akdinin hükümlerine aykırı hükümler uygulamanın sahih olmadığı ve süre sonuna kadar kira hükümlerinin uygulanması gerektiği açıkça ifade edilmiştir.⁹⁹

4.2. Finansal Kiralamayı Karma veya Kendine Özgü Bir Akit Olarak Niteleyen Yaklaşım

Finansal kiralama işleminin klasik fıkıh kaynaklarında yer alan akit tipleri üzerinden ele alınmasına karşı çıkarak farklı bir yöntem izlenmesi gerektiğini savunan görüş sahipleri ise finansal kiralamayı karma veya kendine özgü (sui generis) yeni bir akit olarak nitelendirmişlerdir.¹⁰⁰ Bu yaklaşımı benimseyen Ahmed Muhyiddin, İbrahim Kâfi Dönmez, Ahmet İnanır, Necmettin Kızılkaya ve Mahmut Samar gibi hukukçular finansal kiralamanın tek bir akit temelinde ele alınmasını veya kira ve satış ya da kira ve hibe gibi birden fazla akit bütünlüğü bozulmaksızın bir araya getirildiği bir akit olarak görülmesini yanlış bularak mutlak bir satış ya da kira nitelemesini eleştirmişlerdir.¹⁰¹

İslam Fıkıh Akademisininin 5. Toplantısında İbrahim Kâfi Dönmez finansal kiralamaya

95 Abdüllatif el-Farfür, “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 650-651.

96 Şâzelî, “el-İcârü’l-müntehî bi’t-temlik”, 2615-2616, 2638; Teshîrî, “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”, 683; Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 121-122.

97 Elfi, “el-İcârü’l-müntehî bi’t-temlik”, 608-609.

98 Mohammad Hashim Kamali, “A Shari’ah Analysis of Issues in Islamic Leasing”, *J.KAU: Islamic Economy* 20/1 (2007), 6.

99 AAOIFI, “el-İcâra ve’l-icâratü’l-müntehiye bi’t-temlik”, 254.

100 Zübeyr, “Münâkaşatü’l-buhûs”, 2733; Ahmed Muhyiddin, “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 692; Hasan Ali eş-Şâzelî, “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 680; İbrahim Kâfi Dönmez, “Münâkaşatü’l-buhûs”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2726-2727; Samar, *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 234-235, 237, 248-252; İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâlî Sözleşmeler*, 284-285.

101 Ahmed Muhyiddin, “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”, 692; Samar, *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 235, 237, 246, 248-250; İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâlî Sözleşmeler*, 284-286, 291-292.

fıkıh kitaplarında yer alan akit tiplerine ait hükümlerin tam olarak uygulanamayacağını ve bu sebeple yeni bir akit kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca Roma hukuku kaynaklı olan isimli-isimsiz sözleşme ayırımının dikkate alınarak hareket edilmesi ve buna bağlı olarak finansal kiralamanın rükünleri, sıygası ve mahalli gibi hususların tespit edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.¹⁰²

Necmettin Kızılkaya da Dönmez ile benzer bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu tür yeni akitlerin klasik fıkıh literatüründe yer alan akit türleri üzerinden değerlendirilmesini ve isimlendirilmesini yanlış bulduğunu, bu akitlerin yeni bir akit olarak rükünlerinin ve şartlarının belirlenerek yeniden isimlendirilmesi gerektiğini ve böylece değişik modeller ortaya konulabileceğini ileri sürmektedir.¹⁰³

Ahmet Muhyiddin finansal kiralama mülkiyetin müşteriye geçmemesi sebebiyle tam olarak satış denilemeyeceği gibi ödenen taksitlerin emsal ücret olmaması sebebiyle mutlak olarak kira akdi şeklinde nitelenmenin de mümkün olmadığı kanaatinde. Kira veya satış olarak nitelendirildiği takdirde ilgili işlemle elde edilmek istenen maslahatlar görmezden gelinecek ve bu durumda akit hükmünü kaybedecektir. Bu sebeple asli ibâha prensibinden hareketle finansal kiralama kendine özgü isimsiz bir akit olarak nitelenmektedir. Hüküm açısından ise açık bir faizin veya faiz şüphesinin, akdin sıhhatini engelleyecek bir gararın, nizaya götürecek bir cehaletin, sarih naslarla çelişen bir durumun bulunmaması yönüyle şeriate muhalif bir hususun olmadığını, sadece tashih edilmesi gereken birtakım şartların olduğunu dile getirmiştir.¹⁰⁴

Ahmet İnanır finansal kiralama işleminde mülkiyetin hibe veya satış akdi ile devredilmesi şeklindeki yaklaşımları finansal kiralama izahta yetersiz kalması yönüyle eleştirmekte ve her iki akde ait özelliklerin tam olarak yansıtılmaması sebebiyle mutlak bir kira ya da satış akdi şeklindeki nitelermeyi doğru bulmamaktadır. O'na göre müşterinin satın aldığı malı üçüncü kişilere devredememesi yönüyle finansal kiralama satış akdinin kapsamından çıkarken kira akdine ait unsurlar barındırması sebebiyle tam manasıyla taksitli satış da denilememektedir. Ayrıca kira süresi sonunda kiralananın mülkiyetinin kiracıya geçmesi, kiralananın aslına yönelik bakım ve onarım gibi masrafların kiracıya ait olması gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda finansal kiralama kira unsurunun baskın olmasına rağmen muktezası dışında satış akdine ait bazı unsurlar barındırdığını belirtmektedir. Buradan hareketle finansal kiralamanın "kira görüntüsüne büründürülmüş taksitli satım akdi" şeklinde nitelenerek tek bir akdin ölçüleri ile değerlendirilmesinin yanlış olduğuna dikkat çekmekte ve ulaşılan sonuçlar açısından bakıldığında meselenin yanlış bir zeminde ele alındığını ifade etmektedir.¹⁰⁵ Bütün bunlardan hareketle İnanır, mülkiyetin hibe veya satış akdi ile devredildiği finansal kiralama kira ve hibenin ya da kira ve satışın birbirine bağlı olarak bir akitte yer alması bakımından

102 Dönmez, "Münâkaşatü'l-buhûs", 2726-2727.

103 İlgili görüş 21-22 Nisan 2018 tarihinde İktisadi Hayatta ve İslam'da Faiz isimli çalıştayda Abdullah Durmuş tarafından sunulan "Katılım Bankacılığı İşlemleri ve Faiz" başlıklı tebliğe ait müzakerede yer almaktadır. Necmettin Kızılkaya, "Müzakere", *İktisadi Hayatta ve İslam'da Faiz: Kurav Faiz Çalıştayı*, ed. Recep Cici - Süleyman Sayar (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 253.

104 Ahmed Muhyiddin, "et-Ta'kib ve'l-münâkaşa", 692.

105 İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâli Sözleşmeler*, 284-286, 290-292.

mürekkep, her iki akdin asli ve yan unsurlarını kanunun öngörmediği bir biçimde birleştirmesi bakımından karma bir akit olarak nitelemektedir.¹⁰⁶

İnanır, karma akitlere uygulanacak hükümlerin belirlenmesi noktasında ise modern hukuk doktrininde geliştirilen farklı yöntemler olduğunu hatırlatmakta ve taraflar arası rızanın olması, karşılıksız bir menfaatin bulunmaması, finansal sorunların çözümüne ilişkin nasların şekilden ziyade maslahatı incelemesi ve asli ibâha prensibi gibi gerekçeler dikkate alındığında finansal kiralamanın caiz olduğu kanaatini benimsemektedir.¹⁰⁷

Mahmut Samar'a göre ise finansal kiralamanın kira veya satış akdi çerçevesinde nitelenebilmesi için zikredilen akit türlerinin tüm unsurlarıyla birlikte tespit edilmeleri gerekmektedir. Ancak finansal kiralamada böyle bir durum söz konusu değildir. Her ne kadar amaçları ve sonuçları itibariyle benzerlikleri söz konusu olsa da finansal kiralamanın tam manasıyla bir taksitli satış veya kira olarak nitelenmesi mümkün görünmemektedir. Tarafların kiralayan ve kiracı olarak adlandırılması ilgili işlemi kira akdi yapmadığı gibi mülkiyetin sembolik bedelle devredilmesi de satış akdi yapmamaktadır. Ayrıca ödenen ücret ve semen gerçeği yansıtmamaktadır. Kiracının taksitleri ödeyene kadar mülkiyete sahip olmaması, finansal kiralama şirketinin izni olmaksızın akdin konusunu kiraya verememesi, başkasına kullandıramaması veya akdin konusu üzerinde değişiklik yapamaması şeklinde tasarruf yetkisinin kısıtlı olması yönüyle tam bir taksitli satış nitelemesi yapmak zordur. Finansal kiralamanın hibe şartı ya da satış veya hibe vaadi içeren kira şeklindeki nitelemelerin şekliliğine ve bu yaklaşımların finansal kiralama işlemi “tashih etme çabaları”nın bir sonucu olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁰⁸ Bütün bu gerekçelerin neticesinde Samar, finansal kiralamayı farklı akit tiplerine ait unsurların hukuk düzeninin öngörmediği bir biçimde bir araya getirildiği yeni bir akit olarak değerlendirmenin “daha isabetli” olacağını ifade ederek “kendine özgü”,¹⁰⁹ “karışık muhtevalı”¹¹⁰ ve “kendine özgü yapısı olan karışık muhtevalı”¹¹¹ yeni bir akit şeklinde nitelemelerde bulunmaktadır.

Finansal kiralamaya ilişkin hükmün belirlenmesi noktasında ise Samar, İslam hukukunun genel prensiplerine ve akitler genel teorisine işaret etmektedir.¹¹² Fıkıh kaynaklarında yer alan akit tiplerinden birine ait hükümlerin bütünüyle uygulamanın imkânsızlığını belirterek “muhtevalı, neticeleri ve yapılış amacı bakımından ribâ, garar, cehâlet, zarar gibi fesat unsurlarından birini bulundurup bulundurmadığına bakılarak” hükmünün belirlenebileceği kanaatini paylaşmaktadır.¹¹³

106 İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâli Sözleşmeler*, 288, 290-292.

107 İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâli Sözleşmeler*, 285, 292.

108 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 234-235, 246, 248-252. Daha fazla ayrıntı için bk. aynı eser, 223-253.

109 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 218, 235, 237, 248, 251.

110 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 250.

111 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 253.

112 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 237.

113 Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 251-252.

4.3. Finansal Kiralamanın Hukuki Niteliği Hakkındaki Görüşlerin Değerlendirilmesi

Finansal kiralama akdi bazı hukukçular tarafından birtakım gerekçeler sebebiyle satış akdi çerçevesinde değerlendirilerek taksitli satış olarak nitelendirilmiştir. Temel gerekçeleri akitlerde lafızlardan ziyade maksat ve manaya itibar edilmesi gerektiği kuralıdır. Ancak görebildiğimiz kadarıyla finansal kiralama işleminde tarafların doğrudan taksitli satış akdi yapma gibi bir maksatları bulunmamaktadır. Akitte doğrudan satışa delalet eden bir lafzın bulunmaması ve finansal kiralamanın taksitli satışın uygulamadaki bazı mahzurlarından kaçınmak üzere geliştirildiği tespiti de bu görüşü desteklemektedir. Her ne kadar satış akdine ait bazı unsurlardan ve karakteristik özelliklerden faydalanılsa da bu, mutlak bir satış akdinin hedeflendiği anlamına gelmemektedir.

Mala ilişkin tüm sorumluluk ve menfaatlerin kiracıya ait olması, süre sonunda mülkiyetin kiracıya devredilmesi, ödenen taksitlerin malın rayiç bedeline yakın olması finansal kiralamanın taksitli satışla benzerliğini güçlendirmektedir. Ancak kanaatimizce bu gerekçeler finansal kiralamanın taksitli satış olarak nitelenebilmesi için yeterli değildir. Satış akdinde alıcının temel hedefi malın mülkiyetini elde etmek iken finansal kiralamada süre sonunda kiracının mülkiyeti devralması zorunlu olmayıp sadece hak olarak tanınmıştır. Satış akdinde malik temlik borcu ile yükümlü iken finansal kiralamada mülkiyetin devredilmesi taraflar arası anlaşma yoluyla kararlaştırılabilmektedir.¹¹⁴ Bunun yanında mülkiyetin devrinin sona bırakılması ve finansal kiralama şirketinin izni olmaksızın kiracının kira konusu mal üzerindeki tasarruf yetkilerinin kısıtlı olması da bu işlemin taksitli satış olarak nitelenmesini zorlaştırmaktadır.¹¹⁵ Ayrıca finansal kiralamada taksitler hâlinde yapılan ödemeler satış bedelini (semen) değil, malın temin sürecinde yapılan tüm masrafları, amortisman bedelini ve şirketin kârını içermesi bakımından finansman bedelini teşkil etmekte ve bu yönüyle de taksitli satıştan ayrılmaktadır.¹¹⁶

Literatürde finansal kiralama işlemi benzer yönleri olması ve baskın kira unsuru barındırması sebebiyle genelde kira akdi temelinde incelenmektedir. Akitte kiralayan, kiracı ve kira bedeli gibi lafızların kullanılması da bu yönelimin temel gerekçeleri arasındadır. Ancak bir işlem hakkında sadece kullanılan lafızlardan hareketle hukuki nitelendirme yapmak yanıltıcı olabilir. Bu sebeple akitte kullanılan lafızların yanı sıra ilgili işlemin amacına, hedefine, muhtevasına, taraflara yüklenen haklara ve sorumluluklara da bakmak gerekir.¹¹⁷

Kiracının belli bir bedel karşılığı malın kullanma ve yararlanma hakkına sahip olması yönüyle finansal kiralama adı kira ile benzeşmektedir. Ancak finansal kiralama sıradan bir kullanımın devrini amaçlayan bir akit değildir. Finansal kiralamada asıl amaç kiracıya finansman sağlanması olup bu yöntemle finansman sağlama sürecinde yapılan masrafların kiracıdan tahsil edilmesi yönüyle sermayenin kullanılmasına hizmet etmektedir. Kira

114 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 201, 203.

115 Samar, *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 250.

116 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 201, 203.

117 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 191.

süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha fazlasını kapsaması¹¹⁸ da bu amaca yöneliktir. İhtiyaç duyulan malın bulunması, niteliklerinin ve fiyatının belirlenmesi, teslim alınması gibi işlemler vekil sıfatıyla kiracı tarafından yürütülmektedir. Mal doğrudan kiracıya teslim edilmekte ve herhangi bir şekilde finansal kiralama şirketinin “fiili etki alanına” girmemektedir. Bu süreçte mala ait her türlü risk ve menfaat kiracıya ait olmaktadır. Finansman sağlama sürecinde yapılan masrafları teminat altına almak üzere kiralananın mülkiyeti belirli bir süre kiralayanda kalmaktadır. Akdin feshedilmesi hâlinde malın kiralayana iade edilmesine rağmen kiracının geri kalan taksitleri ödemekle yükümlü tutulmasının sebebi de kullanılan sermayenin tahsilini sağlamaktır.¹¹⁹ Nitekim kiracının temerrüdü hâlinde kira konusu mal kiracıdan alınarak piyasada satılmakta ve başta kira bedeli olarak belirlenen ücret tahsil edildikten sonra kalanı kiracıya (alıcıya) iade edilmektedir. Hâlbuki kira akdinde böyle bir uygulama söz konusu olmamaktadır.¹²⁰

Finansal kiralamayı adi kiradan ayıran diğer bir husus ise kiracının kasıt, kusur ve ihmali olmaksızın meydana gelen her türlü zarardan sorumlu olmasıdır. Finansal kiralama şirketi kiralanan malın kiracıya teslim edilmemesi veya zamanında teslim edilmemesi, teslim edilen malın belirlenen standartlarda olmaması, malın ayıplı çıkması ya da üçüncü tarafların mal üzerinde hak iddia etmeleri durumunda herhangi bir sorumluluk üstlenmemektedir.¹²¹ Üstelik kiralananın aslına yönelik bakım-onarım, vergi ve sigorta gibi masrafları da kiracıya aittir. Hâlbuki kira akdinde kiracı sadece kasıt, kusur ve ihmali olduğu durumlarda zararlardan sorumlu olup yed-i emin konumundadır. Kiralananın kira süresi boyunca kullanıma elverişli bir şekilde bulundurulması ve buna yönelik masraflar ise kiralayanın sorumluluğundadır.¹²² Kiralanana ait tüm risklerin kiracıya ait olması karşısında kiralayanın adeta hiç bir risk üstlenmeksizin kazanç sağlaması, her şart ve durumda ücretin garanti olması gibi hususlar¹²³ düşünüldüğünde kira akdinden uzaklaşmakta ve finansman unsuru ön plana çıkmaktadır.

Finansal kiralamanın kira akdinden farkı olarak ödenen taksitlerin emsal ücretten yüksek olmasına bakıldığında ise kanaatimizce buradaki asıl mesele bizatihi miktarın yüksekliği değildir. Çünkü adi kirada da taraflar emsal ücret üzere anlaşmak zorunda olmayıp diledikleri bedel üzerine anlaşma yapma hakkına sahiptir. Buradaki asıl ayırt edici nokta finansal kiralama bedelinin malın tedarik edilmesi için harcanan miktarın, amortisman bedelinin ve kiralayanın kârının hesaplanarak belirlenmesidir.¹²⁴

Finansal kiralamanın kira akdi temelinde ele alınması hâlinde fihhi açıdan teorik izahının nasıl yapılacağı konusunda da farklı problemler ortaya çıkmaktadır. Görebildiğimiz kadarıyla kira süresi sonunda mülkiyetin kiracıya devrinin nasıl izah edileceği meselesi bu problemler

118 FFFK, md. 3/1.

119 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 124; Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 191-192.

120 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 123.

121 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 125-126.

122 İmrânî, *el-Ukûdü'l-mâliyyetü'l-mürakkebe*, 218.

123 Ayrıntılı bilgi için bk. Kacı, “Finansal Kiralama Yöntemindeki Risk Faktörünün İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, 459-463.

124 Topuz, *Finansal Kiralama Sözleşmesi*, 195.

sürecin temelini teşkil etmektedir. Genelde mülkiyetin devri hibe veya satış akdi ile izah edilmektedir. Ancak bu durumda “kira akdi içinde şart koşulan veya vaat edilen ikinci bir akitten hareketle” öncelikli olarak safkateyn yasağı gündeme gelmektedir. Mülkiyetin satış veya hibe şartı ya da satış veya hibe vaadi ile devredilmesi durumlarında ivazlı bir akit olan kira ile teberrü akdi olan hibenin bir akit içerisinde birleştirilip birleştirilemeyeceği, şarta bağlı hibenin mümkün olup olmadığı, vaadin bağlayıcı sayılıp sayılmayacağı, iki ivazlı akit olan kira ve satışın bir akit içerisinde birleştirilip birleştirilemeyeceği, mülkiyetin devrini gerektiren akitlerin şarta bağlanıp bağlanamaması, ödenecek semenin sembolik veya hakiki olması gibi sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır.¹²⁵

Öte yandan bakım, onarım, sigorta, vergi, telef ve hasar sorumluluğunun kiracıya şart koşulup koşulamayacağı tartışmaları gündeme gelmekte ve bunun çözümü üzerine farklı formüller geliştirilmektedir. Şart koşulması hâlinde kiracının vekil sıfatıyla bu işlemleri yapacağı ve harcamaların da kira ücretinden sayılacağı tasavvur edilmektedir. Ancak kiracı tarafından yapılacak masrafların miktarı henüz akdin başında iken belirsizdir. Malum olmayan bedel taraflarca belirlenmiş malum ücrete eklendiğinde ücretin meçhul hâle gelmesiyle akit fasit olacaktır. Bu defa fesadın ortadan kaldırılmasına yönelik çıkış yolları aranacaktır.¹²⁶ Hâlbuki finansal kiralama işlemine bakıldığında kiracının bu konuda vekil tayin edilmesi veya yukarıda sayılan sorumlulukların kiracıya şart koşulması söz konusu olmamakta, kiracı bizzat akdin başından itibaren bu sorumluluklarla yükümlü tutulmaktadır. Zira kiracıya şart koşulduğu varsayıldığında, bu sorumlulukların normalde kiralayana ait olduğu anlamına gelecektir ki bu durum gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Netice itibarıyla finansal kiralamanın kira akdi olarak nitelenmesiyle başlayan süreç önu alınamayan birçok problemi ortaya çıkarmakta ve her defasında tashihe yönelik farklı tasavvurlar geliştirilerek akdin gerçekliğinden uzaklaşmaktadır. Bayındır ve Samar da bu tür tasavvurları “formalite” ve “şekli” olması bakımından tenkit etmekte ve finansal kiralama işlemi “tashi” çabalarının bir ürünü olarak değerlendirmektedir.¹²⁷

Finansal kiralamayı karma veya kendine özgü yeni bir akit olarak niteleyen görüşlere bakıldığında ise fıkıh kaynaklarında yer almaması ve mevcut akit tiplerini tam olarak yansıtmaması yönüyle onlara ait hükümlerin finansal kiralamaya tam olarak uygulanamayacağı noktasında benzerlik taşımaktadır. Ayrıca karma ve kendine özgü akitler her ne kadar tanımları itibarıyla farklılaşsalar da bir akdin hukuk düzeni tarafından öngörülen ve hukuk düzenine yabancı birtakım unsurları taşımaları hâlinde kesişebilmektedirler.¹²⁸ Bu durumda ilgili işlem, hem karma hem de kendine özgü akit özelliği göstermektedir.

Karma akdin oluşumu açısından bakıldığında hukuk doktrininde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre bir akdin karma olarak nitelenebilmesi için her bir unsurunun hukuk düzeninin öngördüğü akit tiplerine uygun olması gerekmekte iken ikincisine

125 Ayrıntı için bk. Samar, *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 235-237, 245-248.

126 Ayrıntı için bk. Karadâği, “el-İcâre ve tatbikâtühâ'l-muâsra”, 439-565.

127 Bayındır, *Faizsiz Bankacılık İşlemleri*, 122; Samar, *İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 246.

128 Saibe Oktay, “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası* 55 (1996), 272-273.

göre akdin unsurlarının her birinin hukuk düzeninin öngördüğü akit tiplerine birebir uygun olması gerekli değildir. Bu görüşlerin ilkinde göre finansal kiralamaya hukuk düzenine yabancı unsurları da yapısında bulundurması sebebiyle karma akit denilemeyecektir. İkincisine göre ise finansal kiralama işlemi karma bir akit olarak nitelenebilecektir.¹²⁹ Bizim de tercihimiz bir akdin karma akit kabul edilebilmesi için akdin unsurlarının en azından bir kısmının hukuk düzeninin öngördüğü akit tiplerine ait olması gerektiği yönündedir. Şu durumda finansal kiralama akdinin karma bir akit olduğu söylenebilir.

Finansal kiralamayı kendine özgü bir akit olarak niteleyen görüşlere bakıldığında ise tespit edebildiğimiz kadarıyla karma akit nitelemesinden farklılaşmayı gerektiren belirgin bir gerekçeleri bulunmamaktadır. Sadece finansal kiralamanın fıkıh kaynaklarında yer almaması, mevcut akit tiplerini tam olarak yansıtmaması ve bunlara ait hükümlerin tam olarak uygulanamaması gibi gerekçeler sunmuşlardır. Fakat bu gerekçeler karma akit nitelemesi yapmanın önünde engel teşkil etmemektedir. Farklı tanımlara sahip olsalar da birbirleri ile kesiştikleri noktalar dikkate alındığında kendine özgü bir akit nitelemesi yapanların bu kanaate keskin bir teknik ayrımı kastederek değil az önce ifade ettiğimiz benzer gerekçelerden hareketle ulaşmış olmaları muhtemeldir. Zira bu kanaati benimseyenlerce finansal kiralamanın hukuk düzeni tarafından öngörülen akit tiplerini tam olarak yansıtmadığı ileri sürülürken bu akit tiplerine ait hiçbir unsur içermediği şeklinde bir iddia söz konusu edilmemektedir. Dolayısıyla finansal kiralamayı karma veya kendine özgü bir akit olarak niteleyenlerin gerekçeleri ve karma akdin oluşumuna dair yukarıdaki tercihimiz dikkate alındığında iki nitelemenin önemli ölçüde birbirine yaklaştığını söyleyebiliriz.

Finansal kiralamanın hukuki niteliğinin tespiti kadar bu tür akitlere hangi hükümlerin tatbik edileceği meselesi de önem arz etmektedir. Nitekim bu mesele öteden beri modern hukuk doktrininde bir yöntem problemi¹³⁰ olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam hukuku alanında yapılan çalışmalarda genel olarak bu tür akitlerin İslam hukukunun genel prensipleri çerçevesinde ele alınması gerektiği ve hükmünün bu şekilde ortaya konulabileceği üzerinde durulmaktadır.¹³¹ Bu yaklaşım fetva yönüyle anlaşılabilir olmakla birlikte görebildiğimiz kadarıyla pratik alanda özel hukuk kurallarının bu akitlere ne ölçüde uygulanacağı ve aralarında nasıl bir ilişki kurulacağına dair teorik herhangi bir öneri bulunmamaktadır. Borçlar hukukuna dair genel kuralların isimli-isimsiz fark etmeksizin tüm akit türlerine uygulanacağı muhakkaktır. Burada esas mesele özel hükümlerin karma akitlere nasıl ve hangi ölçüde uygulanacağına ilişkindir. Modern hukuk doktrininde bu konuya ilişkin farklı teoriler¹³² geliştirilmiş ve en uygun yöntem tespit edilmeye çalışılmıştır. Fakat uygulamaya bakıldığında bu tür akitlerde

129 Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 26 vd.

130 Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 14; Ayrıntılı bilgi için bk. Ganbari, *Atipik Sözleşmeler ve Uygulanacak Hukuk*, 59 vd.

131 Ahmed Muhyiddin, “et-Ta’kib ve'l-münâkaşa”, 692; İnanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâlî Sözleşmeler*, 285, 292; Samar, *İslamî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*, 251-252.

132 Ayrıntılı bilgi için bk. Oktay, “İsimsiz Sözleşmeler”, 276-278.

atipik unsurlara ilişkin özel düzenlemeler yapılarak doğrudan akitte belirlenen hükümlerin uygulanması sağlanmıştır.¹³³

Kendine özgü akitler açısından ise hakkında herhangi bir hukuki düzenleme olmaması yönüyle karma akitlere ilişkin yöntem problemi burada söz konusu değildir. Çünkü kendine özgü akitlere özel hükümlerin uygulanamayacağı düşünülmektedir. Bu akitlerde ise karma akitlerden farklı olarak tipik akitlere ilişkin hükümlerden bağımsız nasıl bir hukuki değerlendirme yapılacağı ve hangi yöntemin takip edileceği cevaplanması gereken hususlar arasındadır.¹³⁴

Bütün bunlardan anladığımız kadarıyla İslam hukukunun kendi teorik zemininin ve karakteristik özelliklerinin dışında ortaya çıkan finansal kiralama işlemini İslam hukukçuları mevcut akit türleri üzerinden meşru bir zeminde nasıl temellendirip izah edebiliriz sorunsalı çerçevesinde farklı fıkhi tasavvurlar ortaya koymuşlardır. Bu süreçte her ne kadar fıkıh kaynaklarında yer alan benzer akitler üzerinden bir meşruiyet zemini oluşturulmaya çalışılmışsa da finansal kiralama akdinin kendine has amaç, hedef ve fonksiyonları dikkate alındığında bazı hukukçular tarafından tipik akitlerin finansal kiralama işlemini izahta yetersiz kaldığı düşüncesi benimsenmiştir. Ayrıca yeni bir akit nitelemesinin; mevcut akit türlerinin finansal kiralamayı izahta yetersiz kalması, amaç, hedef, işlev vb. açılardan aralarında farklılıklar bulunması ve birden fazla akde ait unsurları yapısında barındırması gibi gerekçelerle yapıldığı anlaşılmakta ise de bu niteleme finansal kiralamanın mevcut akitlerle hiçbir ilişkisi olmadığı anlamına gelmemektedir. Modern hukuk doktrininde finansal kiralamaya uygulanacak hükümlerin belirlenmesi sürecinde tipik akitlerle irtibatının kurulmasına yönelik yöntem tartışmalarının olması da bunu göstermektedir.

Biz de finansal kiralama akdi özelinde bu tür akitlerin birebir fıkıh kaynaklarında yer alan akit türleri üzerinden temellendirilmesi ve doğrudan bu akitlere ait hükümlerin uygulanmasını isabetli bir yaklaşım olarak görmüyoruz. Böyle bir yöntem takip edildiği takdirde taraf iradelerin ve ilgili akitle hedeflenen maslahatların yok sayılacağını düşünüyoruz. Zaten taraflar doğrudan taksitli satış, satış vaadi içeren kira veya hibe vaadi içeren kira gibi akitler yapmayı arzu etseler bunun önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Dolayısıyla tipik akitler yapmak yerine onlara ait bazı unsurlarla kendine özgü unsurları hukukun öngörmediği bir biçimde bir araya getirmek suretiyle farklı bir akit kurgulayarak daha başka hedeflere ulaşmak istemiş olmalıdırlar. Bu bakış, ilgili akdin mevcut hâliyle mutlak olarak meşru ve geçerli bir akit kabul edilmesi gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Zira sağlıklı bir hukuki değerlendirme yapabilmek için söz konusu akdin olduğu hâliyle anlaşılması ve buna göre yorumlanması önem arz etmektedir.

Netice itibarıyla finansal kiralamanın tipik akitlere ait ve kendine özgü bazı unsurları yapısında barındıran karma bir akit olduğu kanaatini benimsiyoruz. Uygulanacak hükümlerin tespiti noktasında ise İslam hukukunun genel prensiplerine ve akitler genel teorisine aykırı olmadığı müddetçe taraflarca akitte belirlenen hükümlerin uygulanmasının ilgili akitle öngörülen

133 Ramazan Durgut - Erkam Haşim Bulut, "Sendikasyon Kredisi Sözleşmesinin Özellikleri, Akdedilmesi ve Hukuki Niteliği", *Regesta Ticaret Hukuku Dergisi* 5/3 (2020), 571-572.

134 Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 13-15; Oktay, "İsimsiz Sözleşmeler", 275-276.

hedeflerin gerçekleşmesi bakımından daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Fakat taraflarca hükümlerin akit içerisinde detaylı bir şekilde belirlenmesine rağmen ortaya çıkabilecek boşlukların tamamlanması noktasında nasıl bir yol takip edileceği noktasındaki yöntem problemi üzerinde düşünülerek daha özel ve detaylı çalışmalara konu edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Finansal kiralama ortaya çıktığı ilk günden itibaren farklı işlevleri ve fonksiyonları yapısında barındırmıştır. Günümüzde finansal kiralama şirketlerinin üçüncü bir taraf olarak akde katılmasıyla farklı bir boyut kazanarak tam manasıyla bir finansman yöntemine dönüşmüştür.

Finansal kiralamanın hukuki niteliğine dair yaklaşımlara bakıldığında farklı ülkelere ait hukuk düzenlerinde olduğu gibi İslam hukuku alanında da genelde kira veya satış akdi temelinde ele alınmıştır. Zamanla hakkında hukuki düzenlemeler yapılsa da bu süreçte her toplum kendi hukuk yapısı çerçevesinde farklı nitelermelerde bulunmuşlardır. Bu nitelermelerin şekillenmesinde ise finansal kiralamanın amacı, hedefi, fonksiyonu, akdin kuruluş ve sona erme biçimleri yanında sözleşmeye farklı perspektiflerden yaklaşılarak çeşitli unsurların ön plana çıkarılması gibi hususların etkili olduğu görülmüştür. İki taraftan müteşekkil işlemler tipik akitlere daha çok benzerlik gösterirken üç taraftan müteşekkil modern uygulamada bu benzerlik büyük ölçüde azalmıştır.

İslam hukuku alanında finansal kiralamanın hukuki niteliğine ilişkin yapılan değerlendirmeler incelendiğinde fıkıh kaynaklarında yer alan akit türleri üzerinden izaha çalışan ve bu şekilde bir yaklaşımın finansal kiralamayı izahta yetersiz olacağını savunan iki farklı yaklaşım tespit edilmiştir. İlk görüşü savunanlar finansal kiralamayı kira ve satış akdi çerçevesinde izaha yönelirken ikinci yaklaşımı benimseyenler modern hukukta yer alan isimli-isimsiz sözleşme ayrımı dikkate alarak karma veya kendine özgü yeni bir akit nitelermesinde bulunmuşlardır.

Finansal kiralamanın farklı hukuk düzenlerinde taraf iradeleri, sözleşmenin mahiyeti, amacı, hedefi, işlevi ve farklı uygulama biçimleri gibi değişik yönleri dikkate alınarak hukuki nitelermeler yapıldığı anlaşılmıştır. Bu çalışmada finansal kiralamanın tipik akitlere ait ve kendine özgü bazı unsurları yapısında barındıran karma bir akit olduğu, İslam hukukunun genel prensiplerine ve akitler genel teorisine aykırı olmadığı müddetçe taraflarca akitte belirlenen hükümlerin uygulanmasının ilgili akitle öngörülen hedeflerin gerçekleşmesi bakımından daha doğru olacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- AAOIFI. “el-İcâra ve’l-icâratü’l-müntehiye bi’t-temlik”. *el-Me’âyiru’s-şer’iyye*, 237-270.
- Abdullah, Abdullah Muhammed. “et-Te’cîrü’l-müntehiye bi’t-temlik ve’s-suveru’l-meşhûratu fihi”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2593-2606.
- Abdullah, Abdullah Muhammed. “Münâkaşatü’l-buhûs”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2720-2722.
- Abdullah b. Beyye, Şeyh el-Mahfûz. “el-İcâru’l-lezî yentehî bi’t-temlik”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2659-2674.
- Abdullah İbrahim. “Münâkaşatü’l-buhûs”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2739.
- Acun Mekengeç, Merve. *Milletlerarası Özel Hukukta Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Ahmed Muhyiddin. “et-Ta’kîb ve’l-münâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/1 (2000), 691-693.
- Aktan, Hamza. “Ticaret Hukukunun Yeni Bazı Problemleri Üzerine İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme (Borsa, Teminat Mektubu, Leasing)”. *I. İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*. 222-228. Konya: Kombad Yayınları, 1997.
- Aral, Fahrettin - Ayrancı, Hasan. *Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 12. Basım, 2019.
- Aydoğdu, Murat - Kahveci, Nalan. *Türk Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri (Sözleşmeler Hukuku)*. Ankara: Adalet Yayınevi, 4. Basım, 2019.
- Bayındır, Servet. *Faizsiz Bankacılık İşlemlerinin İslâm Fıkhî’ndeki Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Bingöl, Berna. *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Kiralayanın (Finansal Kiralama Şirketinin Borçları)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Darîr, es-Siddîk Muhammed el-Emîn. “Münâkaşatü’l-buhûs”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2734-2735.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Din İşleri Yüksek Kurulu”. *Leasing (Finansal kiralama) sistemi ile alıveriş caiz midir?* Erişim 06 Aralık 2022. <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/972/leasing--finansal-kiralama-sistemi-ile-alisveris-caiz-midir>
- Dönmez, İbrahim Kâfî. “Münâkaşatü’l-buhûs”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2726-2727.
- Durgut, Ramazan - Bulut, Erkam Haşim. “Sendikasyon Kredisi Sözleşmesinin Özellikleri, Akdedilmesi ve Hukuki Niteliği”. *Regesta Ticaret Hukuku Dergisi* 5/3 (2020), 539-580.
- Ebû Ğudde, Abdüsettar. *el-İcâra*. Mecmûatü Dâletti’l-Bereke, 1998.
- Ebû Ğudde, Abdüsettar. “et-Ta’kîb ve’l-münâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/1 (2000), 663-666.
- Ebu’l-Leyl, İbrahim Desûkî. *el-Bey’u bi’t-taksît ve’l-buyû’u’l-i’timâniyyetü’l-uhrâ*. Kuveyt, 1984.
- Elfî, Muhammed Cebr. “el-İcâru’l-müntehî bi’t-temlik ve sukûku’t-te’cîr”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/1 (2000), 593-612.
- Erdikler, Şaban. “Finansal Kiralamada Vergi Uygulamaları”. *Finansal Kiralama Hukuku Sempozyumu*. 95-103. İstanbul: FİDER, 1999.
- Erdoğan, Hasan Fehmi. *Finansal Kiralama Sözleşmesi ve Hava Aracı ve Parçalarının Finansal Kiralama Yöntemi ile Temini*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku: Özel Hükümler*. Yetkin Yayınları, 7. Basım, 2019.
- Farfür, Abdüllatif. “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 650-652.
- FFFK, Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman Ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu (Kanun No. 6361). *Resmî Gazete* 28496 (21 Aralık 2012). Erişim 06 Aralık 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6361.pdf>
- Ganbari, Muhammed Kiomers. *Atipik Sözleşmeler ve Uygulanacak Hukuk*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ğassân, Muhammed eş-Şeyh. *el-İcâre el-müntehiye bi’t-temlik fi’l-fikhi’l-İslâmî: Dirâse mukârene*. Dimaşk: Dâru’l-Kalem, 2010.
- İmrânî, Abdullah b. Muhammed b. Abdullah. *el-Ukûdü’l-mâliyyetü’l-mürekkebe: Dirâse fikhîyye te’sîliyye ve tabîkiyye*. Riyad: Dâru Künûzi İşbilyâ, 2. Basım, 2010.
- İnanır, Ahmet. *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâlî Sözleşmeler ve Çağdaş Finansman Yöntemlerindeki Uygulamaları*. Tokat: Gece Kitaplığı, 2015.
- Joy, Paa. “The Law Of Hire-Purchase”. Erişim 21 Kasım 2022. <https://www.studocu.com/row/document/ghana-institute-of-management-and-public-administration/law/the-law-of-hire-lecture-notes-on-hire-purchase-prepared-by-paa-joy/6634934>
- Kabak, Halit. *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Satış ve Geri Kiralama Yöntemi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kacı, Temel. “Katılım Bankacılığında Uygulanan Finansal Kiralama Yöntemindeki Risk Faktörünün İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi* 18/3 (2020), 454-466.
- Kahf, Münzir. “el-İcâratü’l-müntehiye bi’t-temlik ve sukûki’l-a’yânî’l-müeccera”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 353-407.
- Kamali, Mohammad Hashim. “A Shari’ah Analysis of Issues in Islamic Leasing”. *J.KAU: Islamic Economy* 20/1 (2007), 3-22.
- Karadâgî, Ali Muhyiddin. “el-İcâre ve tatbikâtühâ’l-muâsıra: el-icâratü’l-müntehiye bi’t-temlik dirâse fikhîyye mukârene”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 429-565.
- Kırmızıtaş, Türkân. *6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu’na Göre Finansal Kiralama Sözleşmesi*. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Kızılkaya, Necmettin. “Müzakere”. *İktisadî Hayatta ve İslam’da Faiz: Kurav Faiz Çalıştayı*. ed. Recep Cici - Süleyman Sayar. 251-254. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Kuntalp, Erden. *Karışık Muhtevalı Akit*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1971.
- Kuntalp, Erden. “Tartışma”. *Finansal Kiralama Hukuku Sempozyumu*. 69-73. İstanbul: FİDER, 1999.
- McCarthy, Cecil. “Everyday Law: History Behind Hire Purchase”. Erişim 21 Kasım 2022. <https://www.nationnews.com/2015/03/11/everyday-law-history-behind-hire-purchase/>
- Menî, Abdullah b. “et-Ta’kib ve’l-münâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmî* 12/1 (2000), 689-691.
- Muâbede, Adem Nuh. “el-Amelü’l-masrifî el-İslâmî beyne karârâtî’l-mecâmî’l-fikhîyye ve’l-kavânin es-sâriye: el-İcâre el-müntehiye bi’t-temlik fi zilli kânûni’t-te’cîri’t-temvîlî el-Ürdünî nemûzecen”. *Mu’temerü’l-masârîfi’l-İslâmîyye beyne’l-vâkı’ ve’l-me’mûl*. 3-78. Dubai: Dâirâtü’ş-Şüûni’l-İslamiyye ve’l-Ameli’l-Hayrî, 2009.

- Muhammed Abdülaziz Hasan Zeyd. *el-İcâre beyne 'l-fikhi 'l-İslâmî ve 't-tatbîku 'l-muâsır fi 'l-müessesâti 'l-masrifîyye ve 'l-mâliyyeti 'l-İslâmîyye*. Kahire: el-Ma'hedü'l-Âli li'l-Fikri'l-İslâmî, 1996.
- Neşmî, Acil. "et-Ta'kîb ve 'l-münâkaşa". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 12/1 (2000), 652-654.
- Okka, Osman. *Finansal Yönetim: Teori ve Çözümlü Problemler*. Ankara: Nobel Yayınları, 7. Basım, 2018.
- Oktay, Saibe. "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması". *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası* 55 (1996), 263-296.
- Polat, Aynur Arslan. *Bir Özel Hukuk Sözleşmesi Olarak Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Reskie, Novita. "el-Ukûdü'l-mürekkebe fi 'l-icâratî'l-müntehiye bi't-temlik fi 'l-mesârifî'l-İslâmîyye". *Profetika: Jurnal Studi Islam* 18/2 (2017), 176-181.
- Reşîdî, Muhammed Abdullah. *Akdül'-icâre el-müntehiye bi't-temlik: Dirâse mukârane mea 'ş-şerîati 'l-İslâmîyye. Câmiâtü eş-Şarki'l-Evsat, Külliyyetü'l-Hukûk, Deracetü Mâcistîr*, 2010.
- Saka, Mahmut. *Finansal Kiralama İşleminin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Samar, Mahmut. *İslâmî Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019.
- Sellâmî, Muhammed el-Muhtâr. "el-'Arz". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 12/1 (2000), 617-639.
- Sellâmî, Muhammed el-Muhtâr. "Münâkaşatü'l-buhûs". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 5/4 (1984), 2730-2731.
- Senhûrî, Abdurrezzâk Ahmed. *el-Vasît fi şerhi 'l-kânûni 'l-medenî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Swarb. co. uk. "Helby - Matthews: HL 30 Mayıs 1895". Erişim 08 Aralık 2022. <https://swarb.co.uk/helby-v-matthews-hl-30-may-1895/>
- Şâzelî, Hasan Ali. "el-Îcâru'l-müntehî bi't-temlik". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2607-2657.
- Şâzelî, Hasan Ali. "et-Ta'kîb ve 'l-münâkaşa". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 12/1 (2000), 679-681.
- Şâzelî, Hasan Ali. "Münâkaşatü'l-buhûs". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2718-2720.
- Şerîf, Muhammed Abdülğaffâr. "Münâkaşatü'l-buhûs". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 5/4 (1988), 2737.
- Şevkî Ahmed Dünyâ. "el-İcâratü'l-müntehiye bi't-temlik dirâse iktisâdiyye ve fihkiyye". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 12/1 (2000), 567-591.
- Şişman, Deniz - Şişman, Mehmet. "Finansal Kiralama (Leasing) ve Ekonomi İçin Önemi: Riskler, Avantajlar". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 15/Özel Sayı 1 (Aralık 2017), 144-154. <https://doi.org/10.11611/yead.373453>
- Şit, Mustafa - Şit, Ahmet. "Türkiye'de Finansal Hizmetler Sektörünün Gelişimi: Finansal Kiralama Sektörü Örneği". *Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi* 2/5 (2013), 35-47.
- Takî el-Osmânî, Muhammed. *Fikhu 'l-büyük 'ale 'l-mezâhibi 'l-erba'a mea 'tatbikâtihi 'l-mu'âsıra mukârinen bi'l-kavânini 'l-vaz'îyye*. 2 Cilt. Karaçi: Mektebetü Me'ârifî'l-Kurân, 2015.
- Teshîrî, Muhammed Ali. "et-Ta'kîb ve 'l-münâkaşa". *Mecelletü Mecma 'i 'l-Fikhi 'l-İslâmî* 12/1 (2000), 683-684.
- Topuz, Murat. *6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu Çerçevesinde Finansal Kiralama Sözleşmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Tunçsiper, Yasemen. *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Tarafların Borçları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

- Üzeler, Mustafa - Cansızlar, Doğan. *Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik Kiralama (Leasing) Dünyada ve Türkiye’de Uygulaması*. Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, 1987.
- Yadav, Varnik. “Anatomy of Hire Purchase Agreements”. Erişim 21 Kasım 2022. <https://blog.ipleaders.in/analysis-hire-purchase-agmt/>
- Yavuz, Cevdet. *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları, 3. Basım, 1994.
- Yazman, İrfan. “Leasing Sözleşmesinin Hukukî Mahiyeti”. *Ankara Barosu Dergisi*, 551-571.
- Yıldırım, Suat vd. “Kobilerde Finansal Kiralamadan (Leasing) Yararlanma Düzeyi: Bir Uygulama”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/2 (2010), 361-376.
- Yılmaz, Esra. *Finansal Kiralama Sözleşmesinin Sona Erme Sebepleri ve Sona Ermenin Sonuçları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Zevkliler, Aydın - Gökyayla, Emre. *Borçlar Hukuku : Özel Borç İlişkileri*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 20. Basım, 2020.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Mu’âmelâtü’l-mâlîyyetü’l-mu’âsıra*. Dimaşk: Dâru’l-Fikr, 2002.
- Zübeyr, Abdullah. “et-Ta’kîb ve’l-münâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/1 (2000), 693-694.
- Zübeyr, Muhammed Ömer. “Münâkaşatü’l-buhûs”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 5/4 (1988), 2733.

